

ALICI KUŞ ADLARI DENEMESİ

Ümüt ÇINAR*

Bitki hayvan bilimlerinde kullanılan Grekolâtince adlandırma, ilk kez İsveçli doğa bilimcisi Carl von Linné (1707-1778) tarafından 1753 (*Species Plantarum*) ve 1758 (*Systema Naturae*)'de yayımlanan eserlerinde düzenli olarak verilmiş, bilim çevrelerinde de yaygınlaşarak günümüze kadar gelmiştir.

Linné'nin temelini atıp örneklerle desteklediği tekli öbeklik adlandırma (*uninaminal nomenclatur*), ikili türlük adlandırma (*binominal nomenclatur*) ve üçlü alt türlük adlandırma (*trinominal nomenclatur*) sistemi, yerli adların (*nomen vernaculum*) tanımlanmasında kolaylık ve kesinlik sağlamıştır. Avrupa'da bir asır öncesine kadar yerli adların karşılığı olan Grekolâtince bilim adları tespit edilip yazı diline aktarılmış ve sistem rayına oturtulmuştur.

Türkçedeki *nomen vernaculum* tespiti, 1994 sonlarında yayımlanan Turhan Baytop'un *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*'yle olmuştur. Hayvan adlarında henüz böyle bir çalışma yoktur. Gerçi makale ve kitaplarda "saklantı" olarak saklanan örnekler var, ama kullanıma uygun bir toplu verim yok. Kimi örneklerin tespiti ise şüphelidir: **büvelek** (*Tabanus ?*, *Hypoderma ?*), **kara fatma** (*Carabus ?*, *Blaps ?*), **sakangur** (*Scincidae ?*, *Gekkonidae ?*), **ebabil** (*Apus ?*, *Puffinus ?*), **elik** (*Capreolus ?*, *Rupicapra ?*), **sığm** (*Dama ?*, *Alces ?*), **mastı** (*Mastiff ?*, *Spaniel ?*) vb.

Zamanında *nomen vernaculum* tespiti yapıp yazı diline aktaramadığımız için Türkiye Türkçesi'nde Fransızca, Almanca, İngilizce'den, Sovyet Türk lehçelerinde ise Rusça'dan geçirilmiş "çevirme" adlar, yazı dilimizi doldurup kullanım dili (halk dili)'nden uzaklaştırmıştır.

* Şunu belirtmem gerek ki, ben dil uzmanı değilim. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde üç yıl Arap Dili, iki yıl da Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde okudum fakat tamamlayamadım. Ayrıca ne kuş bilimciyim ne de kuş gözlemcisiyim. Akademik olarak biyoloji eğitimi almadım. Bitki ve hayvan adlandırmasına tamamen amatör bir merakla eğildim. Bu çalışma denemesi değerlendirilirken, bunlar göz önünde bulundurulmalı.

Kuşlar (*Aves*) sınıfı, yaklaşık 9000 tür ve 30000 alt türden oluşur. Türkiye'de ise 425 tür bulunur. Bu sayıya 1991'den itibaren, Afrika'dan göç edip Atatürk Orman Çiftliği'nde uyum sağlayan "Ankara papağanı veya kırmızı halkalı yeşil papağan" adıyla bilinen *Psittacula krameri krameri*'yi de eklemek gerek.¹ Kaynaklar tür ve alt tür sayısını farklı verir. Bunun sebebi, yeni tür ve alt türlerin keşfedilmesi ve bir birimin tür mü yoksa alt tür mü olduğu konusunda bazan karar verilememesidir.

"Alıcı Kuş Adları" başlıklı bu çalışma denemesinde, büyük bir sınıfın (kuşlar) küçük bir takımının (alıcı kuşlar) bir kısmı ele alınmış olup, bölümler hâlinde düzenlenmiştir:

Kısaltma-Kaynaklar'dan sonra Birinci Bölüm gelmektedir.

Birinci Bölüm'de, Türkiye'de 36 alıcı kuş türü numaralı maddeler hâlinde Grekolâtince bilim adlarına göre basit bir sınıflandırmayla sıralandı ve yazı dilinde bulunabilen Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca ve Rusça karşılıkları belirtildi. Ayrıca Türkiye'de bulunmayan *Falco rusticolus*, önemi bakımından bu sıraya dahil edildi. Kısa tanıma da verildi.

İkinci Bölüm'de, önceki bölümdeki son numaradan başlanarak eş veya yakın biçimler kaynağında verilen karşılık veya tanımlarıyla birlikte aynı maddelerde öbeklendi. Cinslik adların türemeleri de gösterildi.

Üçüncü Bölüm'de, Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça ve Grekolâtince indeksler madde numarasıyla verildi. Endekslere birinci ve ikinci bölümdeki adlar dahil edildi. Türemeler karışıklık oluşturmamak için endekse dahil edilmedi.

Dördüncü Bölüm'de, Türkiye'de yaşayan alıcı kuşların boy sıralaması verildi. Tanımlardaki küçüklük büyüklük tanımlamasını değerlendirmek amaçlandı.

Beşinci Bölüm'de, Türkiye'de yaşayan alıcı kuşların sesleri, Ali Demirsoy'un *YTK*'si kaynak alınarak alfabetik sırayla verildi. Bununla, ses çıkımlı kuş adlarının etimolojilerinin yapılmasına yardımcı olmak amaçlandı. Kuşların hatırı sayılır bir kısmı, adlarını kendileri verir. Bu konudaki klâsik örnek "guguk"tur. Bunu "leylek, ibibik-hüthüt, karga, fiyu, angut, kakkabarak, kığırık, durdur-turtur, puhu, ishak, kukumav, gügük" ve benzerleri izler.

Egzotik dillerden geçen "koskoroba, kivi, çaçalaka, tukan, kuranvong" ve benzerlerini de eklemek gerek. Rusçada (gagára, kvákva, çibis, çéçet vb.),

¹ M. Özçelik, *Bilim ve Teknik*, 316, s. 39.

Almancada (Girlitz, Kiebitz, Zilpzalp,² Racke, Krickente vb.), İngilizcede (crake, chukar, calandra, chiffchaff* vb.) ve Fransızcada (pitpit, ganga, hibou vb.) da örnekleri vardır.

Altıncı Bölüm'de Kırgız Türkçesindeki alıcı kuş terimleri KS taranarak verildi.

Yedinci Bölüm'de Türkçe Sözlük'teki alıcı kuş tanımlarının bir değerlendirmesi verildi.

KISALTMA - KAYNAKLAR

- ADAM *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*, T. Saraç, Adam Yay., 1990.
 ADSD *Yırtıcı Kuşlarla Avcılık*, Av-Doğa-Silah Dünyası, sa. 8., 1987.
 AHB Ankara Hayvanat Bahçesi.
 ALT *Orus-Altay Sözlük*, N. A. Baskakov, Moskva, 1964.
 ANABRIT *Ana Britannica*, İstanbul, 1986.
 ARHAN *Arkın Hayvanlar Ansiklopedisi*, İstanbul, 1980.
 ARTÜ *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, B. Topaloğlu ve H. Karaman, İstanbul, 1980.
 AZR (1) *Rusca-Azerbaycanca Lüğət*, G. Guseynova, Bakı, 1940-41-43.
 (2) *Azerbaycan Sovet Ansiklopediyası*, Bakı, 10 cilt, 1976-1987.
 B *Bateş Doğa Ansiklopedisi*, İstanbul, 1979.
 BİTE TÜBİTAK *Bilim ve Teknik Dergisi*.

² Zilpzalp ve chiffchaff denen kuş, Türkçede "çıvgın" adını alan *Phylloscopus collybita*'dır. Bu kuş "tısilp tısalp" (YTK) diye öter. Ötümü, yabancı kaynaklar da doğruluyor. Türkçede ve diğer dillerdeki "ikileme" örneklerini toplayıp öbeklendirirken, Zilpzalp ve chiffchaff'ı "i-a" kalıbıyla kurulu bir ikileme sanmışım. Öyle olmadığını kuş seslerini elde ettikten sonra anladım. Türkçede nasıl "a-u, e-ü" kalıbı (tek tük, takır tukur, hakkudu hukudu ...) varsa, Avrupa dillerinde de "i-a" kalıbı vardır: İngilizce (chitchat, rickrack, ruffraff, wigwag, zigzag, ticktack, fiddle-faddle, shilly-shally, tittle-tattle, wishy-washy ...), Almanca (Bimbam, Tricktrack, Singsang, Mischmasch, Krimskrams, Schnickschnack, Wirrwarr, Klingklang, fickfacken, klipp und klapp ...), İsveççe (sicksack, rifsrafs, virrvarr, snicksnack, pick och pack, tissla och tassla, villervalla ...), Fransızca (tictac, micmac, flick flack, bric-à-brac, fric frac, ses cliques et ses claques, et patati et patata ...), İspanyolca (jipijapa), Slovence (krij kraj). Ben yukarıdaki örneklere dayanarak, "Zilpzalp ve chiffchaff"ı aynı kuruluştaki ikileme saymakta tereddüt etmemişim. Bir kuşun, ikilemenin böyle bir "total" kalıbıyla öteceğini hiç düşünmedim. Çünkü kuşlar hep ikilemenin aynı seslerle kurulu olan "düz" kalıplarıyla öter veya bir süre böyle ötüp daha sonra başka kalıplara geçer. Bu yüzden, bir kuş kitabı yapılacaksa buna kuş seslerinin de dahil edilmesi gerekir diye düşünüyorum.

- BİTEAY A. Yılmaz, "Doğada Yaşam Mücadelesi", *Bilim ve Teknik Dergisi*, 24/279, s. 46.
- BM *Orod-Buryat mongol Slovar*, Ts. B. Tsıdendambaevay, Moskva, 1954.
- BŞK *Russa-Başkortsıa Hüzlék*, H. K. Dimitrieva, Moskva, 1948.
- BÜDOTA *İlkçağlardan Günümüze Kadar Büyük Doğa Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul, 1981.
- BÜLAR *Büyük Larousse*, İstanbul, 1986.
- BÜTASÖZ *Büyük Tarım Sözlüğü*, N. Madran, Ankara, 1984.
- CİNCİN *Cincin Vişne-Şeftalı-Ananas Aromalı Balonlu Sakız* (Vahşi Hayvanlar Serisi: 1-70).
- CUMAN *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, İstanbul, 1968.
- DANDY *Dandy Sakızlarının karton baskılı hayvanlar serisi* (1980 öncesi).
- DLT *Divanıü Lûgat-it-Türk*, I., II., III., IV., B. Atalay, TDK, 3. b., 1992.
- DS *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, I-IX. TDK, Ankara, 1963-1982.
- EG *Gelişim Genel Kültür Ansiklopedisi*, 4. cilt (Doğamız), İstanbul, 1976.
- G *Gelişim Alfabetik Gençlik Ansiklopedisi*, İstanbul, 1979.
- GAGAVUZ *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*, G. A. Gaydarcı ve ark., çev: İ. Kaynak ve A. Mecit Doğru, KB-1294, Ankara, 1991.
- GEHAGKA *Gelişim Hachette Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi*, İstanbul, 1983.
- GELBÜCA *Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi*, İstanbul, 1981.
- GENZOO *Genel Zooloji*, C. Kosswig, İstanbul, 1947.
- GHA *Gelişim Hayvanlar Ansiklopedisi*, İstanbul, 1981.
- GOAN *Görsel Okul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1982.
- GÖGEKA *Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi*, İstanbul, 1981.
- GUINNESS *Guinness Genel Kültür Ansiklopedisi*, İstanbul, 1986.
- GÜÇABA *Güneş Çağdaş Bilim Ansiklopedisi*, Güneş Gaz. Yay.
- GÜN *Canlılar Dünyası*, Günaydın Gaz. Yay., 1970.
- GÜNOKUL *Günaydın Okul Ansiklopedisi*, 1970.
- HABTÜS *Hayat Büyük Türk Sözlüğü*, Hayat Yay.
- HAHA *Hayat Hayvanlar Ansiklopedisi*, İstanbul, 1966.

- HAY *Hayat Ansiklopedisi*, Doğan Kardeş Yay.
- HAYVAL *Hayvanlar Alemi*, F. S. Duran, 1958.
- HŞTD *Heuser-Şevket Türkisch-Deutsches Wörterbuch*, 1967.
- KENDİM Kendi derlediklerim.
- KALMUK *Ors Hal'mg tol'*, İ. K. İlişkına, Moskva, 1964.
- KG M. F. Özçelik-G. O. Aydemir, "Kuş Gözlemciliği", *Bilim ve Teknik*, 319/ s. 44-50, 1994.
- KAZAK *Orıssa-Kazakşa Sözdik*, G. G. Musabaev, Moskva, 1978.
- KIRG *Kirgizsko-Russkiy Slovar'*, K. K. Yudahin, Moskva, 1940.
- KS *Kırgız Sözlüğü*, K. K. Yudahin, 2. b., Ank., 1988.
- KOGKA *Karacan Oxford Genel Kültür Ansiklopedisi*, 1. cilt (Doğa ve İnsan), İstanbul, 1985.
- ML *Meydan Larousse*, İstanbul, 1969.
- MOĞ *Mongol-Oros tol'*, A. Luvsandendev, Moskva, 1957.
- NEBİÇ *Nebioğlu Çocuk Ansiklopedisi*.
- OFS O. F. Sertkaya, "Maitrisimit Nom Bitig", *TDAY-1982/83*, s.264.
- OK *Okyanus 20. Yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük*, P. Tuğlacı, İstanbul, 1971
- ORN *Özet Ornitoloji Lugatı (Dictionnaire Ornithologique)*, C. İzmirli, İstanbul, 1948 (1. fas.), 1949 (2. fas.)
- ÖZB (1) *Rusça-Üzbekçe Luğat*, R. Abdurrahmanov, Moskva, 1954.
(2) *Üzbekçe-Rusça Luğat*, S. F. Akâbirov, Moskva, 1959.
- PULUR *Pulur (Sakyol) Etnografya ve Folklor Araştırmaları*, H. Z. Koşay, tmm. D. A. Günay, Ankara, 1977.
- R *İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü*, İstanbul, 1982.
- REMZİ Remzi Bilim Dizisi (Kuşlar).
- RİZE *Rize İli Ağızları*, T. Günay, Ankara, 1978, 212. s.
- Ross *Kuş İsimlerinin Doğu Türkçesi, Mançuca ve Çince Sözlüğü*, E. Denison Ross, çev. E. Gürsoy-Naskali, Ankara, 1994.
- RUTS *Rusça-Türkçe Sözlük*, E. M.-E. Mustafayev, Moskva, 1972.
- T *Tercüman Büyük Ansiklopedi* (CUMAN'ın bir kopyası).
- TA *Türk Ansiklopedisi*.
- Tar. S *Yeni Tarama Sözlüğü*, düz. C. Dilçin, TDK, Ankara, 1983.
- TAS *Türkçe Almanca Sözlük*, K. Steuerwald.

- TATAR *Rusça-Tatarça Sözlük*, F. A. Ganiev, Moskva, 1984.
- TETÜS *Temel Türkçe Sözlük*, M. Tulum, İstanbul, 1985.
- TS *Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara, 1998.
- TUVA *Tıva-Orus Slovar*, A. A. Pal'mbaxa, Moskva, 1935.
- TÜRKMEN (1) *Ulu Rusça-Türkmençe Sözlük*, Moskva, 1986.
(2) *Türkmençe-Rusça Sözlük*, N. A. Baskakov, Moskva, 1968.
(3) *Türkmen Sovet Entsiklopediyası*, 1974.
- TÜRS *Türkçe-Rusça Sözlük*, A. N. Baskakova, Moskva, 1977.
- YAKDS *Yakut Dili Sözlüğü*, E. K. Pekarskiy, TDK, c. III. 4, İstanbul, 1945.
- YAVTAN *Yavrutürk Ansiklopedisi*, İstanbul, 1959.
- YTK *Yaşamın Temel Kuralları*, cilt III / Kısım II (Omurgalılar / Amniyota, Sürüngenler, Kuşlar ve Memeliler), A. Demirsoy, Meteksan AŞ., Ankara, 1992.
- YURTAN *Yurt Ansiklopedisi*, İstanbul, 1981-1984.
- ZOBOT Tarafımdan oluşturulan, henüz yayımlanmamış bitki ve hayvan adları sözlüğü.
- ZTS *Zooloji Terimleri Sözlüğü*, S. Karol, TDK, Ankara, 1963.
- ALM. *Tierpark Berlin*, H. Dathe, Berlin, 1960.
Die Tiere, M. Janson ve J. Pope, München, 1985.
Vögel, Europäischen Arten, Y. Letouzey ve E. Léo, München, 1988.
Brockhaus Enzyklopädie.
- FR. *Les Oiseaux du Zwin et du Zoute*, L. Lippens, 1977.
- İNG. *The Encyclopedia Americana*.
Encyclopaedia Britannica.
The New Caxtom Encyclopedia.
The Birds of Siberia, H. Seebohm, London, 1901.
- RUS. *Bol'sháya Sovetskaya Ênciklopediya*.

BİRİNCİ BÖLÜM**1. takım:** *Falconiformes, Accipitriformes*

alıcı kuşlar YURTAN

yırtıcı kuşlar G

yırtıcılar ML

yırtıcı günsel kuşlar BÜDOTA

günsel yırtıcı kuşlar GÜNOKUL, NEBİÇ, ORN

gündüz yırtıcıları ML

gündüz yırtıcı kuşları YTK

kartallar TA, EG, KOGKA, ZTS, GHA, BÜTASÖZ

kartalsılar BÜLAR

aksipitriformes TA

gündüz yırtıcı guşları (yırtıcı guşlar) (AZR)

yırtıcı guşlar (TÜRKMEN)

İNG. diurnal birds of prey, day-flying birds of prey; ALM. Raubvögel, Greifvögel; FR. rapaces diurnes; RUS. jişçnie ptitsı

2. alt takım: *Falcones, Accipitres*

gündüz yırtıcıları ZTS, TAS, ARHAN, BÜTASÖZ

gündüz yırtıcı kuşları TA, ML

aksipitres TA

İNG. hawks; ALM. Stoßvögel; FR. rapaces diurnes

3. üst familya: *Falconoidea*

Türkçesi "henüz" yok veya bulunamadı.

4. familya: *Accipitridae*

gündüz yırtıcısıgiller BÜLAR

gündüz yırtıcılarıgiller GHA, KOGKA

atmacalar YTK

kartallar YTK

gırğıkimiler (AZR)

İNG. hawk family

5. alt familya: *Accipitrinae*

Türkçesi "henüz" yok veya bulunamadı.

İNG. short-winged hawks

6. cins: *Accipiter*

atmaca (ufak türler); çakır (iri türler)

İNG. hawk; ALM. Habicht; RUS. yástreb

7. tür: *Accipiter nisus*, *Astur nisus*, *Nisus communis*, *Falco nisus*

atmaca TS, ZTS, TAS, OK, T, CUMAN, GHA, ARHAN, KOGKA, YURTAN, ADAM, ANABRIT, BÜLAR, BÜTASÖZ

bayağı atmaca ANABRIT

alelâde atmaca YAKDS

küçük atmaca ADSD

Eski Dünya atmacası ANABRIT

Avrupa atmacası HAHA

Doğu atmacası YTK

beşe OK

hırda gırğı (AZR)

İNG. sparrow hawk, spar hawk, sparrow hawk of Europe, European sparrow hawk; ALM. Sperber, Finkenhabicht; FR. épervier, épervier d'Europe, émouchet; RUS. perepelyátnik, yástreb-perepelyátnik

Tanıma: (YTK. 344) 28-38 sm boyunda, göçmen, çam ormanlarında, bahçelerde yaşar, kuş, sıçan, kurbağa, böcek yer. Ötüşü: *byüih büih, wüüü vüü, vag vag, veeg veeg*.

8. Atmaca (*A. nisus* ve *A. brevipes*) biçimleri

A. Göğüs tüylerinin kırçıl lekelerine ("göğüs yazısı") göre:

ADSD: çita, kupa, çapa, aykırı, karagöz, şahin, elif, nokta yazıda.

B. Genel tüy rengine göre:

ADSD	ML	RİZE
beyaz	beyaz	beyaz
sarı	sarı	sarı
açık sarı	açık sarı
yanmış sarı	yanmış sarı
boz kızıl	boz kızıl
pak boz kızıl	pak boz kızıl
beyaz boz kızıl
....	küllü boz kızıl
açık karaya çalan boz kızıl
sarı boz kızıl
çam boz kızıl
çita kızıl	çita kızıl	çita kızıl
çam kızıl	çam kızıl
açık çam kızıl
....	uç çam kızıl
yanmış çam kızıl
kara çam kızıl
....	kara kızıl
açık kara	açık kara	açık kara
boz kara	boz kara	boz kara
kel boz kara	kel boz kara
çita kara	çita kara
ufak kara	ufak kara	ufak kara
büyük kara	büyük kara
....	ispiri

9. tür: *Accipiter brevipes*

av atmacası YTK, ADSD

kısa parmak atmaca YTK

kısa parmaklı atmaca YTK

Orta Doğu atmacası GHA

Doğu atmacası R, YURTAN, ANABRIT

göçmen atmaca EG

İNG. Levant sparrow hawk

Tanıma: (YTK. 344) 33-38 cm boyunda, bahçe ve ormanlarda yaşar, küçük memeli, kuş, böcek yer. Göçmen kuşlara bağlı göçü var. Ötüşü: *ki-vik, ku-ik ku-ik, kvuik kvuik*.

10. tür: *Accipiter gentilis, Astur palumbarius*

çakır TS, TAS, ADSD, BÜLAR, ANABRIT, YURTAN

çakır kuşu TA, T, EG, ZTS, TAS, TÜRS, BÜLAR, ARHAN, CUMAN, GHA, HAHA, YTK, BÜTASÖZ

çakır doğan TS, ML, R, B, TÜRS, BÜLAR, CUMAN, ARHAN, BÜTASÖZ, ADAM

bayağı çakır ANABRIT

büyük atmaca ADSD

atmaca şahini ADSD

cure YAKDS

kara sungur ML

toğrul ML, TS

ala doğan RUTS

alaca doğan TAS

balaban BÜLAR, TAS, TÜRS

balaban doğan TAS

iri gırğı (AZR)

İNG. goshawk, gooshawk, European goshawk; ALM. Habicht, Hühnerhabicht, Hühnerfalke; FR. autour des palombes; RUs. yástreb, yástreb-teterevyátnik, teterevyátnik.

Tanıma: (YTK. 33) 48-61 sm boyunda, ova-dağ ormanlarında yaşar, sincap, tavşan, tilki, kelebek, kuş yer. Kışın Akdeniz'de, yazın başka bölgelerde bulunur. Ötüşü: *gi-ak gi-ak, gik gik*.

11. alt familya: *Buteoninae*

şahingiller GHA

buteonine TA

12. cins: *Buteo*

şahin (çok)

İNG. buzzard; ALM. Bussard; FR. buse; RUS. sarıç

13. tür: *Buteo buteo*, *Buteo vulgaris*

şahin TS, TAS, TA, T, AHB, YTK, CUMAN, YTÜA, HŞTD, KOGKA, GHA, ARHAN, HAHA, BÜTASÖZ

şahin kuşu YAKDS

bayağı şahin G, ML, ARHAN, ANABRIT

fare şahin GHA, KOGKA

sıçan şahini HAHA

sıçan tutan gırğı (AZR)

İNG. common buzzard; ALM. Mäusebussard, Mäusefalke; FR. buse variable, buse des steppes; RUS. konyúk, bol'sóy sarıç, mışelóv

Tanıma: (YTK. 345) 51-56 cm. boyunda, yaz kış kuzeyde, kışın güneyde, ormanlarda, tarla ve çayırlarda bulunur, sıçan, köstebek, kurbağa, kertenkele, yılan, kuş ve balık yer. Ötüşü: *hiee hiee, yee yee, kveye kveye* (ALM. hiä).**14. tür: *Buteo lagopus*, *Archibuteo lagopus***

paçalı şahin YTK, ZTS, GHA, ML, ARHAN, YURTAN, HAHA, ANABRIT

eğri bacaklı şahin TRT (9.11.1985)

İNG. rough-legged buzzard, roughleg; ALM. Rauchfußbussard; FR. buse pattue

Tanıma: (YTK. 345) 51-61 cm. boyunda, göçmen, Trakya'da kışlar, küçük memelileri yer. Açık arazilerde ve tundralarda bulunur. Ötüşü: *pi-i-ieee*.**15. tür: *Buteo rufinus***

kızıl şahin YTK, ML, G, ARHAN, YURTAN, R, TAS, TÜRS, ZTS, BÜLAR, ANABRIT

yırtıcı şahin BÜLAR

İNG. long-legged buzzard, crake; ALM. Raubbussrad, Adlerbussard; FR. buse féroce; RUS. stepnoy sarıç, kurgánnik.

Tanıma: (YTK. 345) 51-66 cm. boyunda, Trakya dışında bütün Türkiye'de, bozkır, ormansız düzlük ve dağlarda yaşar. Besini ve ötüşü *Buteo buteo* gibidir.

16. alt familya: *Perninae*

pernine çaylakları ARHAN

17. cins: *Pernis*

arı şahini (çok)

RUS. pçeloéd, osoéd.

18. tür: *Pernis apivorus*, *Falco apivorus*

arı şahini ZTS, GHA, YURTAN, KOGKA, TAS, BÜLAR, ARHAN, ORN
arı şahin ML, TÜRS

arıcıl YTK

uzun kuyruklu doğan ADAM

alıcı kuş ADAM

şahin ADAM

İNG. honey buzzard, perni; ALM. Wespenbuzzard; FR. bondrée apivore;
RUS obıknovénnyy pçeloéd, obıknovénnyy osoéd

Tanıma: (YTK. 347) 51-58 cm. boyunda, yazın batıda, kışın başka bölgelerde, ova ve orta yükseklikteki dağlarda yaşar. Yaban arısı, kertenkele, yılan, küçük memeliler ve kuş yer. Ötüşü: *hoodlüüüooh, dliüleh, dliüüoolüü.*

19. alt familya: *Milvinae*

gerçek çaylaklar ANABRIT

milvine çaylakları ARHAN

20. cins: *Milvus*

çaylak (çok)

çalağan (AZR)

İNG. kite; ALM. Milan, Gabelweihe; FR. milan; RUS. kórşun.

21. tür: *Milvus milvus*, *Milvus regalis*, *Falco milvus*

kızıl çaylak YTK, GHA, BÜLAR, ML, HAHA, CUMAN, ARHAN,
YURTAN, KOGKA, R, ZTS, TAS, OK, TÜRS

kırmızı çaylak YAKDS, TAS, TÜRS

çaylak KOGKA, YAKDS

kocalak TAS

kırmızı koçalak BİTEAY

sıçancıl R

milan GHA, BÜLAR

kırmızı çalağan (AZR)

İNG. kite, common kite, red kite; ALM. Königsweihe, Rotmilan, roter Milan, Grimmer; FR. milan royal, milan commun; RUS. krásny kórşun.

Tanıma: (YTK. 343) 61 cm. boyunda, küçük memeliler, kertenkele, kurbağa, böcek, balık, kuş, bir de leş yer. Ötüşü: *çe-çiçi-çiç-çii-çie-çi, vuit-vuit*.

22. tür: *Milvus migrans, Milvus niger, Milvus ater, Milvus icinus, Milvus korschun*

kara çaylak YTK, GHA, ML, TA, HAHA, ARHAN, YURTAN, ANABRIT, CUMAN, ZTS, TAS, BÜLAR, OK, TÜRS

siyah çaylak YAKDS, KOGKA, DANDY, TAS

çaylak EG, TS, CUMAN, TAS, BÜTASÖZ

çayırak HŞTD

gara çalağan (AZR)

İNG. black kite, migratory kite; ALM. schwarzer Milan, Schwarzmilan; FR. milan noir; RUS. çerny kórşun.

Tanıma: (YTK. 343) 56 cm. boyunda, göçmen, orman ve su olan yerlerde yaşar. Yemek listesi bir önceki tür gibidir, daha çok leş yer. Ötüşü: *hiev, hijji, huijihrr, hü hü, hüüüü, hühühii*.

23. alt familya: *Cincinae*

Türkçesi "henüz" yok veya bulunamadı.

24. cins: *Circus*

tuygun YURTAN, ANABRIT

doğan (çok)

delice YTK, GHA, BÜLAR

bélibağlı (AZR)

İNG. harrier; ALM. Weihe, Weih; FR. busard; RUS. lun'

25. tür: *Circus aeruginosus*, *Circus rufus*

saz tuygunu YURTAN, ANABRIT

saz delicesi YTK

saz doğanı TAS, HŞTD

kızıl doğan GHA, BÜLAR, T, CUMAN, ML, ZTS, TAS, B, ARHAN,
TÜRS

kırmızı doğan TAS, TÜRS, YTK

üsküflü doğan TAS, B

muymul TÜRS

bataklık doğanı YAKDS

bataklık atmacası B

bataklık belibağlısı (gamiş belibağlısı) (AZR)

saz karçıgazı (TATAR)

İNG. marsh harrier, marsh hawk, moor harrier, moor buzzard, duck hawk, harpy; ALM. Rohrweihe, Sumpfwaihe; FR. busard harpaye, busard des roseaux; RUS. bolótnıy lun', kamaşóvíy lun'

Tanıma: (YTK. 352) 52 cm. boyunda, sazlık, bataklık ve pirinç tarlalarında bulunur. Kurbağa, sürüngen, balık, leş, fare ve böcek yer. Ötüşü: *kliya, ke ke, kike kike*.**26. tür:** *Circus cyaneus*, *Circus spilonotus*

gökçe tuygun YURTAN, ANABRIT

gök doğan ML, ARHAN, ZTS, TAS, BÜLAR, OK, TÜRS

mavi doğan, R, TAS, BÜLAR, YTK

gök delicesi, YTK

gök delicesi (sıfat tamlamasına uygun olarak tarafımdan)

ekin delicesi GHA

saz delicesi YTK

delice doğan R, TAS, TÜRS

tepeli doğan YAKDS, RUTS, ADAM

tepeli bataklık doğanı YAKDS

tepeli şahin ADAM

muymul TÜRS

tepeli çaylak ORN

tarla bélibağlısı (AZR)

İNG. hen harrier; ALM. Kornweihe; FR. busard Saint-Martin; RUS. polevóy lun'

Tanıma: (YTK. 352) 47 cm. boyunda, düzlük ve tepeli yerlerde, bataklık ve çayırılık tarlalarda bulunur. Küçük memeliler, sürüngen, kurbağa, böcek, kuş yavrusu ve yumurtası yer. Kuzeyde göçmen, güneyde yerlidir. Ötüşü: *gi gi gi, gik gik*.

27. tür: *Circus macrourus*

bozkır tuygunu YURTAN, ANABRIT

bozkır doğanı ML, ZTS, TAS, YTK, OK, TÜRS

bozkır delicesi BÜLAR, KG

step delicesi BÜLAR, YTK

step doğanı BÜLAR, TAS

çöl bélibağlısı (AZR)

İNG. pallid harrier; ALM. Steppenweihe; FR. busard pâle; RUS. stepnóy lun'

Tanıma: (YTK. 352) 46 cm. boyunda, açık çayırılıklarda ve bozkırlarda bulunur. Küçük memeliler, kuş sürüngen, kurbağa ve böcek yer. Ötüşü: *sieherr, siehrr, gugugugu*.

28. tür: *Circus pygargus*

çayır tuygunu YURTAN, ANABRIT

çayır doğanı GHA, BÜLAR, TAS, ML, ARHAN, ZTS, YTK, OK

çayır delicesi YTK, KG

çemen bélibağlısı (AZR)

İNG. Montagu's harrier; ALM. Wiesenweihe; FR. busard cendré, busard de Montagu

Tanıma: (YTK. 352) 40 cm. boyunda, sıçan, kertenkele, büyük böcek ve küçük kuşları yer. Ötüşü: *kekekeke, jik kek, gegg, jik jik*.

29. cins: *Circaetus*

yılan kartalı (çok)

30. tür: *Circaetus gallicus*

yılan kartalı GHA, ML, YTK, YURTAN, T, CUMAN, ZTS, TAS, ORN

İNG. serpent-eagle, harrier eagle; ALM. Schlangenadler, Schlangenbussard; FR. jean-le-blanc, circaète; RUS. zmeeyád, zmeinny orël, kraçun

Tanırna: (YTK. 343) 66 cm. boyunda, yaz göçmeni. Yılanların bol olduğu sessiz ormanlarda bulunur. Yılan, kertenkele, kurbağa, fare yer. Ötüşü: *kyö-kyö*, *yü-ok kü-yoa*.

31. cins: *Haliaëtus*

deniz kartalı (çok)

İNG. sea-eagle; ALM. Seeadler, Meeradler; RUS. orlân

32. tür: *Haliaëtus albicilla*

ak kuyruklu deniz kartalı GHA, BÜLAR, KOGKA, HAHA, YAKDS

ak kuyruklu kartal ML, KOGKA, ARHAN, TÜRS, CUMAN, EG, GEHAGKA, ZTS

ak kuyruk YTK

beyaz kuyruklu kartal G, TAS, GÜN, ANABRIT

Avrupa deniz kartalı ARHAN

bayağı deniz kartalı ANABRIT

deniz kartalı YTK, YURTAN, R, GEHAGKA

balık kartalı TAS

ağguyrug gartal (AZR)

İNG. erne, white-tailed eagle, grey sea-eagle; ALM. Weißschwanzseeadler; FR. pygargue à queue blanche, orfraie, haliaète; RUS. orlân-beloxvóst, beloxvóst, beloxvóstıy orël

Tanırna: (YTK. 343) 91 cm. boyunda, denizlerde, ormanlık göl ve ırnak boylarında bulunur. Balık, memeli ve kuş yer. Ötüşü: erkek, *krick*, *rick*, dişi, *rarak*.

33. cins: *Hieraëtus*

kartal (çok)

34. tür: *Hieraëtus pennatus*, *Aquila pennata*

cüce kartal BÜLAR, ANABRIT, YTK, G, KOGKA, ZTS, TAS, YURTAN, ML, R, ARHAN, TÜRS, GHA

küçük kartal YTK

İNG. bottled eagle, dwarf eagle; ALM. Zwergadler; FR. aigle botté; RUS. orël-kárlık

Tanıma: (YTK. 347) 46-53 cm. boyunda, ormanlık tepelerde, kışın açık arazilerde, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde bulunur, Tavşan, fare, kuş, sürüngen ve böcek yer. Ötüşü: *vi-vi-vü-ü-ü-üüü-üü*, *vi-vi-vü-yüg yüg*.

35. tür: *Hieraetus fasciatus*

yılcıl YURTAN, ANABRIT

atmaca kartalı ARHAN

çubuklu kartal ORN

İNG. Bonelli's eagle; ALM. Habichtsadler; FR. aigle de Bonelli, aigle à queue barrée

Tanıma: (YTK. 347) 66-74 cm. boyunda, Batı ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde ormanlık ve çoklukla kayalık dağlarda bulunur. Tavşan, sıçan, kuş, sürüngen ve böcek yer. Ötüşü: *gjüüü-gjüö*, *juüi-juüi gi gi*, *hiü-hiü*.

36. cins: *Aquila*

kartal (çok)

İNG. eagle (dişi: eagless, yavru: eaglett); ALM. Adler, Aar; FR. aigle; RUS. orël

37. tür: *Aquila chrysaetos*, *Aquila regia*, *Aquila fulva*

kaya kartalı YTK, ANABRIT, BÜLAR, YURTAN, GHA, EG, KOGKA, TAS, ML, G, R, T, TA, AHB, CUMAN, ARHAN, TÜRS, HAHA, ZTS, REMZİ, HAY, YAVTAN

taş kartalı YTK

altın kartalı BÜLAR, R. GHA, KOGKA, ML, G, R, TAS, TÜRS, HAHA, NEBİÇ, HAY, GÜN, BÜDOTA

altın kanatlı kartal HAYVAL

kızıl kartal TA, TÇBA

tavşancıl TAS

uşakkapan TÜRS

keklik kartalı TRT (Nuh'un Gemisi, 11.10.1986)

İNG. golden eagle; ALM. Steinadler, Königsadler; FR. aigle royal; RUS. bérkut, orël-bérkut, karagúş.

Tanıma: (YTK. 347) 75-88 cm. boyunda, yüksek dağ ve kayalıklarda yaşar. Tavuk, sincap, kurbağa, köstebek, tavşan, tilki yer. Ötüşü: *glüçük, glick, gliüok, gliok*.

38. tür: *Aquila beliaça, Aquila imperialis, Aquila mogilnik*

şah kartal YTK, GHA, YURTAN, TA, ML, G, T, CUMAN, ZTS, BÜLAR, ARHAN, TAS, HAY, YAVTAN

şah kartalı YTK

kayzer kartalı GHA

kral kartal (karakuş kartal, karakuş) NEBİÇ

karakuş TAS

kara kartal GÜN

İspanyol şah kartalı EG

İspanyol kartalı GELBÜCA

İNG. imperial eagle, king eagle, royal eagle; ALM. Kaiseradler; FR. aigle impérial; RUS. orël-mogil'nik

Tanıma: (YTK. 348) 70 cm. boyunda, orman ve bozkırlarda, ova ve vadilerde yaşar. Sıçan, kelebek, tavşan, kuş, kertenkele ve kurbağa yer. Ötüşü: *tjef-tjef, rhe-rhe, karu krock krock*.

39. tür: *Aquila rapax, Aquila nipalensis*

bozkır kartalı YTK, YURTAN, G, BÜLAR

stepler kartalı DANDY

step kartalı KS

yırtıcı kartal BÜLAR, GÜRABS, BİTE

esmer kartal EG

adam kaçırın kartal G

Himalaya altın kartalı GÜN

İNG. tawny eagle; ALM. Steppenadler; RUS. stepnóy orël

Tanıma: (YTK. 348) 73 cm. boyunda, ağaçsız tepelerde ve çalılık ovalarda yaşar. Küçük memeliler, sürüngen ve kuş yer. Ötüşü: *kau kau, kiok kiok*.

40. tür: *Aquila clanga*

büyük bağırgan kartal TA, G, GEHAGKA, ARHAN, ZTS, TAS, TÜRS, ML, BÜLAR

büyük bağirtgan kartal YTK

büyük bağirtkan YTK

büyük orman kartalı ANABRIT

orman kartalı YURTAN

İNG. spotted eagle, Eurasian spotted eagle; ALM. großer Schreiadler, Schelladler; FR. aigle criard; RUS. bol'sóy podórlik, bol'sóy krikum

Tanıma: (YTK. 348) 63 cm. boyunda, göl, nehir ve bataklık yakınlarındaki orman ve tepelerde yaşar. Kurbağa, kertenkele, yılan, sıçan ve böcek yer. Ötüşü: *kli-kli-kli*.

41. tür: *Aquila pomarina*

küçük bağirtgan kartal HAHA, TA, T, G, ML, GEHAGKA, BÜLAR, CUMAN, ZTS, TAS, TÜRS

küçük bağirtgan kartal YTK

küçük bağirtkan kartal YTK

küçük bağirtkan YTK

küçük orman kartalı YURTAN

bayağı orman kartalı ANABRIT

İNG. lesser spotted eagle; ALM. Schreiadler, Entenadler; FR. aigle pomarin; RUS. mály krikum, mály podórlik.

Tanıma: (YTK. 348) 63 cm. boyunda, göl, nehir ve bataklığa yakın orman ve tepelerde yaşar. Kurbağa, kertenkele, yılan, sıçan, böcek ve tavşan yer. Ötüşü: *jüek, jüb, jüb jüb jüb*.

42. alt familya: *Aegypiinae (Eski: Vulturidae)*

akbabagiller TA, OK, KOGKA, ARHAN, BÜLAR, BÜTASÖZ, G, ZTS

Eski Dünya akbabaları GHA, ARHAN

nesriye fasilesi OK

İNG. Old World vultures; ALM. Geiern; FR. vautours de l'Ancien Monde, vulturidés

43. cins'ler: *Aegyptus, Gyps, Neophron, Gypaetus*

akbaba (çok)

nesr TAS, TÜRS

İNG. vulture; ALM. Geier; FR. vautour; RUS. grif

44. tür: *Aegyptius monachus*, *Gyps monachus*, *Necrosyrtes monachus*, *Vultur monachus*

kara akbaba YTK, YURTAN, ANABRIT

esmer akbaba TA, AHB, HAHA, TAS, HAY, ORN

rahip akbaba R, ML, G, TAS, KOGKA, CUMAN, HAHA, ZTS, YAVTAN, YTK

asıl akbaba G

akbaba TAS, TÜRS

uşakkapan TÜRS

siyah griffon kuşu KS

gara kerkes (AZR)

İNG. black vulture; ALM. Mönchsgeier, Kuttengeier; FR. vautour moine; RUS. çerniy grif

Tanım: (YTK. 350) 103 cm. boyunda, sarp ve dik kayalık yerlerde yaşar. Leş yer. Boynu çıplaktır. Ötüşü: *gli gli gli, ko ko*.

45. tür: *Gyps fulvus*, *Gyps fulvus fulvus*, *Vultur fulvus*

kızıl akbaba YURTAN, ANABRIT, YTK, BÜLAR, ZTS, TÜRS, R, G, TA, HAHA, CUMAN, KOGKA, YAVTAN, GHA, HŞTD, AHB, TAS, GÖGEKA, HAY, ORN

kaz akbabası GHA, YTÜA

gerçek akbaba KOGKA

asıl akbaba GHA

sarı akbaba ORN

çıplak boyunlu akbaba DANDY, CİNCİN

Akdeniz akbabası ML, OK, B

grifon akbabası GOAN

büyük kerkenez HŞTD, TAS

küçük bağirtkan YTK

ağbaş kerkes (AZR)

İNG. griffon vulture, griffon; ALM. Gänsegeier; FR. gyps fauve, vautour fauve, griffon; RUS. belogolóviy sip

Tanım: (YTK. 350) 101 cm. boyunda, ağaçsız steplerde, dik kayalıklarda ve yüksek dağlarda yaşar. Leşlerin iç organlarını yer. Boynu çıplak. Ötüşü: *ga ga, gegegeg*.

46. tür: *Neophron percnopterus*

leş akbabası AHB, ZTS, G, EG, CUMAN, ARHAN, ML, TAS, GOAN,
ORN

leşçil akbaba GHA

leş yiyen akbaba YTÜA

gerçek leş akbabası BÜLAR

akbaba YTK, TAS, HŞTD

beyaz akbaba YTK

Mısır beyaz akbabası HAHA

Mısır akbabası TA, YURTAN, ANABRIT, ML, BÜLAR, TAS, HAY

Mısır kartalı HAYVAL

firavun akbabası ML

firavun tavuğu TA, ML, CUMAN, ARHAN, HAHA

firavn tavuğu ORN

leş gartalı (AZR)

İNG. Egyptian vulture, Pharaoh's hen; ALM. Schmutzgeier, Aasgeier; FR. percnoptère stercoraire; RUS. obıknovénnyı stervyatnik

Tanım: (YTK. 350) 61 cm. boyunda, erginlerde genel renk beyaz, yalnız el uçma tüylerinin oluşturduğu yakalık sarımsı krem renginde. Çıplak dağlarda, açık arazilerde ve şehir içlerinde bulunur. Yaz göçmenidir. Türkistan'a kadar. Leş, dışkı, sürüngen ve böcek yer. Ötüşü: *gi-gi-gi-gi-gi*.

47. tür: *Gypaetus barbatus*

karakuş YURTAN, ANABRIT

sakallı karakuş KS

sakallı kartal BÜLAR

sakallı akbaba ML, ARHAN, TA, HAHA, CUMAN, GHA, YTK, TAS,
ANABRIT, G, GÖGEKA, ORN

kuzu akbabası BÜLAR, GHA, TAS

kuzu kartalı TA, ML, ARHAN, TAS, HAHA, BÜLAR, ZTS, GHA, G, R,
TÜRS

kuzukuşu YTK, TAS, R, HAHA, ORN

kuzukapan TAS

uşakkapan R, TAS, TÜRS

uşakkapan kuşu ENTUD

akbaba TAS, TÜRS

ötleği ML, R, TAS, HŞTD, TÜRS

ötleği TÜRS

ötlegü TAS, TÜRS

saggallı gartal (toğlugötüren) (AZR)

İNG. bearded vulture, lamb vulture, lamb-killer, lammergeyer, lammergeier, lämmergeier; ALM. Lämmergeier, Bartgeier, Adlergeier, Geieradler; FR. gypaète barbu; RUS. Borodáč, borodáč-yagnyatnik, orël-yagnyatnik, yagnyatnik.

Tanıma: (YTK. 350) 103 cm. boyunda. Güney Avrupa, Afrika, Çin'e kadar, Trakya dışında bütün Türkiye'de, yüksek dağlardaki kayalık kısımlarda bulunur. Çenelerinden sarkan bir sakal var. Boynu tüylü olan tek akbaba türüdür. Kemik, leş, kaplumbağa yer. Ötüşü: *pie-fiiyu, biidj*.

48. familya: Falconidae (Eski: Gypofalconidae)

doğanlar TA, CUMAN, YTK, ADSD

şahingiller RUTS

kartalgiller GHA, ML, G, ARHAN, KOGKA, TA, CUMAN, ZTS, TÜRS, BÜTASÖZ

uzun kanatlılar ADSD

gızılguşkimiler (AZR)

laçınlar (TÜRKMEN)

İNG. falcons; ALM. Falkenvögel; FR. falconidés; RUS. sokolinie

49. familya: Falconinae

hakıki laçınlar (TÜRKMEN)

İNG. true falcons

50. cins: Falco

kerkenez (küçük boylu türler)

İNG. kestrel; ALM. Falke; FR. faucon; RUS. pustel'gá

doğan (orta boylu türler)

İNG. falcon; ALM. Falke; FR. faucon; RUS. sókol

sungur (büyük boylu türler)

İNG. falcon; ALM. Falke; FR. faucon; RUS. balaban

51. tür: *Falco peregrinus, Falco communis*

doğan YURTAN, TA, T, HAHA, CUMAN, ADSD, YAKDS, ZTS, TAS,
BÜLAR, BÜTASÖZ

toygan TAS

bayağı doğan ANABRIT

göçmen doğan KOGKA, BÜLAR

gezginci doğan YTK

İspanya göçmen şahini BİTE (Ar. bahari)

alaca doğan R, TAS, TÜRS

benekli doğan CUMAN

laçın TÜRS

şahin R, TÜRS, GÜN

alelâde şahin YAKDS

anke şahini ADSD (Karadeniz bölgesinde kullanılır)

peregrine şahini GÜÇABA

peregrin şahini GUINNESS

peregrin HAHA

laçın (hakıki laçın) (TÜRKMEN)

İNG. peregrine, peregrine hawk, peregrine falcon; ALM. Wanderfalke; FR. faucon pèlerin, pèlerin; RUS. nastoyáşçiy sókol, sapsán.

Tanıma: (YTK. 353) 44 cm. boyunda, dünyanın her yerinde yaygın olarak bulunur. Açık arazilerde, yarı step bölgelerde, ormanlarda ve tundralarda, kayalarda yuva yapar. Uçan kuşları, fare ve tavşanları yer. Ötüşü: *vhet, vhit, geei geei*.

52. tür: *Falco eleonora*

ada doğanı YURTAN, ANABRIT

kara doğan YTK, ADSD

İNG. Eleonora's falcon; YUN. μαυροκετρίτης

Tanıma: (YTK. 353) 38 cm. boyunda, Akdeniz ve Ege kıyılarında yaşar. Yaz göçmenidir. Kışın Nübye'de olur. Kümeler hâlinde avlanır. Özellikle göç eden kuşları ve böcekleri yer. Kayalık adalar ve açık deniz kıyılarında yaşar. Ötüşü: *köck ök öck*.

53. tür: *Falco cherrug, Falco sacer*

sungur YURTAN (ANABRIT: bir tür sungur)

ulu doğan YTK, AHB, ADSD

tepeli ak doğan ADAM

kutsal doğan G, BÜLAR, GEHAGKA

ütelki (baloban) (AZR)

İNG. saker falcon, saker hawk, saker (*dişi*), sakeret (*erkek*); ALM. Sackerfalke, Würgfalke; FR. sacre, sacret, faucon sacré; RUS. baloban, balabán

Tanıma: (YTK. 353) 46 cm. boyunda. Orta Avrupa'dan Moğolistan ve Himalayalar'a kadarki bölgede bulunur. Orta Anadolu'nun ortasında yerlidir. Ağaçlarda yuva yapar. Bozkırlarda, ağaçlık yerlerde, yaprak döken ormanlarda yaşar. Küçük memelileri, kuşları yer. Ötüşü: *gay gay, jeck jeck, gieck, gek gek*.

54. tür: *Falco biarmicus, Falco lanarius*

çöl sunguru YURTAN (bir tür sungur ANABRIT)

avcı doğan BÜLAR

bıyıklı doğan YTK, HAHA, ADSD

yün doğanı BÜLAR

çöl tilkisi doğanı BÜLAR

İNG. lanner falcon, lanner (*dişi*), lanneret (*erkek*); FR. lanier; RUS. sredizemnomorskiy baloban

Tanıma: (YTK. 353) 43 cm. boyunda. Akdeniz ülkelerinde yaygındır. Bütün Türkiye'de, açık ovalarda ve taşlık arazilerde bulunur. Ağaç, kaya ve toprak üzerinde yuva yapar. Kuş yer. Ötüşü: *kök ök ök*.

55. tür: *Falco rusticolus, Falco gyrfalco, Hierofalco gyrfalco, Hierofalco candicans*

TÜRKİYE'DE BULUNMAZ

ak sungur ANABRIT, BÜLAR, R, GEHAGKA, GHA, CUMAN, OK, TA

ak doğan ANABRIT, GHA, BÜLAR, GEHAGKA, KOGKA, CUMAN, TAS, TA, OK, G

sar doğan (sarı doğan) RYLA

kır doğan ARHAN

sungur G, TAS, ML, HŞTD

songur TAS, TÜRS

toğrul TAS, HŞTD

İNG. white falcon, gerfalcon, gyrfalcon, gierfalcon, jerfalcon; ALM. Jagdfalke, Gierfalke, Geierfalke, Gerfalke; FR. gerfaut; RUS. kreçét

Tanıma: (G, GHA) 55 sm'lik boyuyla en iri doğan türüdür. Göçmen değildir. Asya, Avrupa ve Amerika'nın kuzey bölgelerinde yaşar.

Alt türleri:

Falco rusticolus candicans: İNG. Greenland falcon; ALM. grönländischer Jagdfalke

Falco rusticolus rusticolus: RUS. laplandskiy kreçét

Falco rusticolus altaicus: RUS. altayskiy kreçét

Falco rusticolus intermedius: RUS. sibirskiy kreçét

Falco rusticolus grebnitzkii: RUS. kamçatskiy kreçét

56. tür: *Falco tinnunculus*, *Cerchneis tinnunculus*, *Tinnunculus alaudarius*
kerkenez KOGKA, GHA, GEHAGKA, BÜLAR, ML, TA, T, YTÜA,
YURTAN, CUMAN, R, ZTS, TAS, TÜRS, G, YTK, BÜTASÖZ

kerkenes GENZOO, ENTUD, TAS, YAVTAN

bayağı kerkenez ANABRIT, ARHAN

sarsak doğan GHA, GEHAGKA, BÜLAR, G

alaca doğan TAS

alelâde şahin YAKDS

toğrul TAS

muymul ADAM, (AZR)

adi muymul (AZR)

İNG. kestrel, common cestrel; ALM. Turmfalke, Mauerfalke; FR. faucon créselle (crécérelle); RUS. pustel'gá, obiknovénnyaya pustel'gá

Tanıma: (YTK. 354) 34 cm. boyunda, açık arazilerde, ormanların iç kısımlarında, şehir kulelerinde bulunur. Böcek, kurbağa, kertenkele, küçük kuş ve sıçan yer. Ötüşü: *kikikiki*, *vitvit*, *zirr*, *vrii*.

57. tür: *Falco naumanni*

küçük kerkenez BÜLAR, ARHAN, YURTAN, ANABRIT, ML, TA, TAS,
ZTS

kızıl kerkenez YTK

stép muymulu (çöl muymulu) (AZR)

İNG. lesser kestrel; ALM. Rötelfalke; FR. faucon cresserellette (crécérellette)

Tanıma: (YTK. 354) 30 cm. boyunda, ovalarda, yüksek dağlarda ve harabelerde yaşar. Böcek yer. Ötüşü: *çe çe, çet çet, kçi kçi*.

58. tür: *Falco vespertinus*

kobez BÜLAR

kobez doğanı G

kırmızı ayaklı küçük doğan ML

kırmızı ayaklı kerkenez ML, BÜLAR, TAS, ARHAN, R

kızıl ayak kerkenez YTK

kızıl bacak kerkenez BÜLAR

kızıl ayaklı doğan YTK

ala doğan YURTAN, ANABRIT

laçın TAS

İNG. red-footed falcon; ALM. Rotfußfalke; RUS. kóbçik

Tanıma: (YTK. 354) 30 cm. boyunda, Kuzey Çin'den Asya'nın batısına kadarki bölgede yaşar. Türkiye'de kış göçmenidir. Seyrek ağaçlı açık arazilerde ve küçük ormanlarda bulunur. Kertenkele, kurbağa, sıçan ve kuş yavrusu yer. Ötüşü: *gie gie, giv giv, gli gli glu, klu krlü, gui gui*.

Alt türleri:

Falco vespertinus vespertinus: RUS. obıknovénnyı kóbçik

Falco vespertinus amurensis: RUS. amurskiy kóbçik

59. tür: *Falco columbarius, Falco columbarius aesalon, Falco aesalon, Falco regulus, Lithofalco aesalon*

boz doğan ML, TA, R, YURTAN, OK

çakır doğan TAS

çakır kuşu TAS

küçük doğan ML, TA, OK

güvercin doğanı YTK, BÜLAR, HAHA, ADSD

güvercin doğan BÜLAR

merlin HAHA, ARHAN

İNG. merlin, pigeon hawk; ALM. Zwergfalke, Merlinfalke, Taubenfalke, Steinfalke, Schmerl; FR. faucon émerillon, faucon rochier; RUS. dérbnik, golubyátnik

Tanıma: (YTK. 354) 30 cm. boyunda, ağaçsız bataklık yerlerde ve tepelik bölgelerde bulunur. Ötücü kuşları ve gece kelebeklerini yer. Ötüşü: *ki-ki-ki, kii kiikiki, iik ki ki, pe pe, ke ke.*

60. tür: *Falco subbuteo, Hypotriorchis subbuteo*

delice YURTAN, TA, ANABRIT

delice doğan ML, KOGKA, YTK, TAS, ZTS, EG, ARTAN, OK

boz doğan BÜLAR

boz şahin YAKDS

sar doğan TAS

esperi doğan TAS

esperi ML, TAS, TÜRS

at atmacası GÜN

İNG. hobby; ALM. Baumfalke, Stoßfalke; FR. faucon hobereau; RUS. çeglók, çóglók

Tanıma: (YTK. 354) 33 cm. boyunda, sık olmayan ormanlık bölgelerde ve orman kenarlarında bulunur. Kuş ve böcek yer. Ötüşü: *gye gye, get get, ki ki kik.*

61. familya: *Pandionidae* (veya) alt familya: *Pandioninae*

balık kartalığıllar KOGKA, ARHAN, ZTS, BÜLAR

balık kartalları TA, YTK

İNG. ospreys; ALM. Flußadler; FR. pendions

62. tür: *Pandion haliaetus*

balık kartalı ANABRIT, YTK, GHA, B, YURTAN, HAHA, ML, TA, KOGKA, ARHAN, TÜRS, TAS, ZTS, BÜLAR, R, EG, BÜTASÖZ, ORN

balık atmacası B

ırmak kartalı GHA, B, BÜLAR

deniz tavşancılı R, TAS, TS, GÜRABS, TÜRS

osprey B

İNG. osprey, ossifraga, fish hawk; ALM. Fischadler, Flußadler, Fischaar, Flußfischadler; FR. balbuzard fluviatile, balbuzard pêcheur; RUS. skopá

Tanıma: (YTK. 344-345) 60 cm. boyunda, ormanlık göl ve nehir kıyılarında, kuru ağaçlar üzerinde ve telgraf direklerinde tüner. Suyu dalarak balık avlar. Ötüşü: *çip çip.*

İKİNCİ BÖLÜM

63. alıcı (delice) (KENDİM, Yozgat-Sarıkaya-Domarca köyü) Kendi köyümde "alıcı" ve "delice" adları, aynı kuşa verilir.

alıcı (DS.8, Çr.Ama, Vn, Sv, Nğ, İç, Kerkük) atmaca (: alıcının ömrü az olur).

(DS.EK.2, Af, Vn) Şahin, kartal vb. yırtıcı kuş.

alıcı kuş (DS.24, Af, To, Kr, Ezc, Vn, Gaz, Mr, Hat, Sv, Yz, Ank, Nğ, Kn, Ada, İç, Ky) ---alıcı

alıcı guş (DS.2, Kr, Ky) ---alıcı

alıcı guşu (DS.1, Dz) ---alıcı

alıcı kuşu (DS.3, Çr, Nğ, Kerkük) ---alıcı

alıcı (alıcı kuş) (Tar.S) Avını kaçırmayan, avcı (kuş).

alıcı kuş (BÜLAR) Kuşları ya da başka hayvanları avlamak için kullanılan yırtıcı avcı kuş (doğan, şahin vb.)

alıcı guş (AZR) vehşi héyvan ve guş ovlamak için öyredilmiş şahin, bêrgüd, gızılguş, gartal, laçın, ütelki, gırğı vs.

alaça kuş (GAGAVUZ) atmaca

yırtışık kuş (GAGAVUZ) yırtıcı kuş (: yırtışık kuşun ömürü aazdır).

yırtıcı kuş (çok) *Falconiformes / Accipitriformes* takımı üyelerinin ortak adı.

yırtıcı (guş) (TÜRKMEN) jişçnik

vurucu kuş (DS.1, Ank) yırtıcı kuş.

algır (TÜRKMEN) sapsán, sip (algır laçın: lóvçiy sókol)

algır (alman) kuş (KIRG) iyi yakalayan (avlayan) kuş; alman bürküt közdöngön: Avcı kartal gözlü; albagan kuştan ala moyun çımçık artık: Ak boyunlu kuşçağız, avlamayan alıcı kuştan yeğdir.

alaman quş (Ross. 50)

64. av kuşu, avcı kuş:

akbaş: Şahinden büyük bir av kuşu. (DS)

ispir: Av kuşu olarak kullanılan bir çeşit yırtıcı kuş. (DS)

zeyfi: Doğandan küçük bir av kuşu. (DS)

falconry: Av kuşları eğitimi (F. İz, İng.-Tü. Sözlük, TDK-332, Ank., 1971)

Augur doğanı: Afrika'nın yüksek bölgelerinde çok sık görülen av kuşudur. (DANDY)

pırlak: Avcıların kuş avlamak için kullandıkları avcı kuş. (DS)

seyfi: Şahine benzer bir çeşit avcı kuş. (DS)

terlan: Sarı renkli, büyük pençeli, kartala benzer bir çeşit avcı kuş. (DS)

ispir: Şahinden sonra avcı kuşların en güçlüsü ve değerlisi. (Tar. S.)

65. kuş (ML) (eski) Atmaca veya doğan.

kuş (Karaçay) (U. Tavkul, TDAY-1989) Yırtıcı kuşların genel adı.

kuş (KIRG) (1) Yırtıcı kuş, alıcı kuş. (2) Atmacanın *Astur palumbarius* denilen nevi (dişisi) / yástreb-teterevyátnik (samka).

Ş. Türeme (Türkiye T.): kurt kuş: bütün yaratıklar, bütün canlılar; kurda kuşa yem olmak.

(KIRG): kuş sal-: Alıcı kuşu bırakmak, salıvermek, alıcı kuşla avlanmak; et cebegen kuş bolboyt: Et yemeyen yırtıcı kuş yoktur; kuştun alğanınan salğanı kızık: Kuşun avı yakalamasından ziyade, kuşla avlanmak zevklidir; kök melçip uçkan kuş: En yükseklerde uçan yırtıcı kuş.

66. akbaba (YTK, TAS, HŞTD) *Neophron*; (TAS, TÜRS), *Gypaetus*; (TAS, TÜRS) *Aegyptius* (asıl akbaba: GHA *Gyps*, G *Aegyptius*; gerçek akbaba: KOGKA *Gyps*)

ababa (DS.1, Çr) akbaba.

akbuba (DS.3, Af, Dz, Ay) akbaba; (DS.EK. 1, Af) akbaba kuşu.

akbuva (DS.2, Af, Kü) --- akbuba

akbubecci (DS.1, Isp) --- akbuba³

akçababa (DS.1, Gr) --- akbuba

ağcababa (DS.1, Sv) Yuvasını kayaların derin kovuklarına yapan bir kuş.

akçıbaba (DS.1, Dz) iri bir çeşit kuş.

alababa (DS.2, Brd, Dz) akbaba.

akca hacı (DS.1, Ada) beyaz kartal; (DS.1, İz) leylek.

beyaz kartal (YURTAN) Diyarbakır'da bulunur.

³ Akbubecci'nin kuş akbaba olduğu şüpheli. Zira "akbaba, akbabacca, akbubacca..." adları, *Derleme Sözlüğü*'nde mayıs papatyası (*Matricaria chamomilla*)'na verilir. Bunu, T. Baytop da doğruluyor. (*Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, TDK-578, Ankara, 1994, 222. s). < T. ak + Ar. بابونج > Far. بابونه

akkuş (DS.3, Isp, Dz) leşle geçinen büyük ve yırtıcı bir kuş atmaca.

akmaca (DS.1, Dz) akkuş.

ak kerkez (Ş. A. Bozkaplan, TDAY-1987, 61. s)

ak kerkes (DS.2, Ng, Kn) Kartal cinsinden, başı beyaz, kanatlarının uçları siyah bir kuş.

ak kırkaz (kerkez) (DS.1, Kn) Kartal cinsinden, kanatlarının ucu siyah bir kuş.

akça kerkez (DS.1, Ng) Kartal cinsinden, başı beyaz, kanatlarının uçları siyah bir çeşit kuş.

kelkenez (kelkerkes) (DS.5, Gaz, Ky, Ng, El) Beyaz siyah, alaca renkli yırtıcı bir kuş.

keçelkerkes (DS.EK.1, Kerkük) Atmacaya benzer bir kuş, kerkenez.

kerkez (DS.EK.1, Çr) Akbaba.

kerkes (kerkenez, kerkez) (Tar. S) Akbaba (<Far. kerges)

kerkes (kerkez) (HABTÜS) Akbaba.

kerkes (BÜLAR) Akbaba (<Arapça) (kerkes taşı: eski inanişaya göre kartalların yuvalarında fol yapmak için kullandıkları ceviz büyüklüğünde taş; kerkes-i felek: Kartal takımyıldızı)

kerkes (Devellioğlu) akbaba (<Arapça كركس)

kerkenez (ARTÜ) النسر : Karkuş nevinden kerkenez.

kerkenez (HABTÜS) Atmacadan ufak yırtıcı bir kuş (*Neophron percnopterus*)

Ş. Yukarıdaki tanımlara bakarak, bu kuşun kolaylıkla *Neophron percnopterus* olduğunu söyleyebiliriz. Renklenme düzeni leylek gibidir.

HABTÜS'de iki farklı kuş birbirine karıştırılmış. Atmacadan ufak olan doğan cinsi kerkenez (*Falco vespertinus*)'dir. Neophron ise akbaba cinsi kerkez'dir. (Atmacalar 30-40 cm, kerkenezler 34 cm, Neophron ise 60 cm. 'dir).

O. N. Tuna⁴ çalışmasının 22. dipnotunda Farsça veya Türkçe-Farsça olan "kerkez" ile Türkçe "kerkenez"i dilcilik açısından birleştiriyor: *yel-e ker-ken* "rüzgâra açılan, yele geren", *ker-ken-cik* "küçük gerici", *gerkes* < *kerkes* < *kerkez* <

⁴ O. N. Tuna, "Köktürk Yazıtlarında 'Ölüm' Kavramı ile ilgili kelimeler ve 'kergek bol-' Deyiminin İzahı", VIII. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler, 1957, TDK-179, Ankara 1960, 131-148. s.; 146. s.

(*ker-i-k-ez*) > *kerkez* > *kergez* > *kerges* > *keres* keza *ker-ken-e-z* > *kerkenes* ve *ker-ken-e-k*.

Fakat bu ikisi, biyolojik olarak birleştirilemez: *kerkez*'lerin en küçüğü 60 cm, en büyüğü ise 103 cm. dir ve leş yerler. *Kerkenez*'ler ise 30-34 sem olup küçük kuşları, kentenkele, kurbağa ve böcekleri yerler.

Günümüz Azerî Türkçesi'nde, boynu çıplak olup klâsik akbaba tanımına uyan türlere "kerkes" (: gara kerkes, ağbaş kerkes), boyunları o kadar çıplak olmayan türlere ise "gartal" (: leş gartalı, saggallı gartal) adı verilir.

Yazı dilinde "kerkenez" adıyla yaygın olan doğan türleri, Türkiye halk Türkçesinde ve Türkiye dışı Türk lehçelerinde "kerkenek" (: kerkencek, gövenek, küzkünek vs.) biçimiyle geçiyor. *Kerkenek*'in *kerkenez* biçimine girip, akbaba anlamını da kazanmasını, Farsça-Arapça *kerkez*'e bağlayabiliriz. (: büyük *kerkenez* *Gyps fulvus*).

H. Eren⁵ *kerkenez*'e başka bir açıdan yaklaşıyor: "Yırtıcı bir kuşa verilen *kelkenez* adı da ilginçtir. Dilimizde bu ad *kerkenez* olarak yaygınlık kazanmıştır. Yerel ağızlarda yırtıcı bir kuş ("delice") olarak kullanılan *kerkenek* (>*gergenek*) de üzerinde durulmaya değer ilginç bir örnektir." (*kelkiz*'in *kel*'i açıklanırken, *kel* karga, *kel* tavuk, *kel* aynak-keçel aynak biçimleriyle birlikte *kelkenez* de veriliyor.)

67. ak curtçu (KIRG) *stervyatnik* / Lâtincede *Neophron* denilen yırtıcı kış. yurtçi (Ross. 65), püpeklik yurtçi (Ross. 66) owl.

Ş. *Neophron percnopterus*, şehir içinde de bulunur (YTK).

68. aq baş (Ross. 51) white-headed vulture, *Gypaetus barbatus*

kacır (ak kacır) (KIRG) bir nevi akbaba, *Gyps fulvus* (akkaçırdıy dalbak: akbaba gibi biçimsiz, hantal.)

ağbaş kerkes (AZR) *Gyps fulvus* (*Gypaetus barbatus*: saggallı gartal)

gacır (TÜRKMEN) çernıy grif, grif.

gacir kuş (hacir kuş) (OFS) (<Moğolca) akbaba / al-raḥama / Geier / vulture.

ezir (TUVA) oröl.

Ş. *Gypaetus barbatus*: Erginlerde baş beyaz.

Gyps fulvus: (RUS. belogolóviy sip) Erginlerin başında beyazımsı krem renkli kıl biçiminde tüyler vardır. Ensende beyaz yün gibi tüylerden oluşmuş yakalık vardır (YTK).

⁵ "Sırça Köşkte...", *Türk Dili*, 499, 56. s.

69. yabancı akbaba (YURTAN) Kahramanmaraş, Binboğa ve Nurhak dağlarında.

70. çahavuz (DS.1, Kr) akbaba.

cıbıgız (KIRG) Karakuş nevilerinden birinin adı.

71. maslıkçı (TÜRKMEN) stervyatnik.

72. lori kuşu (ARTÜ) البغات: Lori kuşu. Eti yenmez değersiz kuş.
(Devellioğlu, bugas: leş yiyen kuşlar.)

lori kuşu (DS.1, İç) Hayvan leşleriyle geçinen kara renkli kuş.

boru kuşu (DS.1, Es) Leş yiyen bir cins kuş (*hapax legomenon*)

73. coru (KIRG) Bir cins akbaba; *Vulturidae* (bu kuşun bütün soyu sopunun adı olarak). / grif.

kök coru (sakalduu coru) (KIRG) sakallı karakuş / borodâç-yagnyatnik.

con coru (KIRG) iri "çüylüü".

74. hubi (DS.1, Kn) Cıvcıvleri yiyen bir çetiş kuş.

hubire (DS.1, Kn) --- hubi

hobu (DS.2, Ks, Sv) akbaba; (DS.1, Ks) leylek / bir yaşını geçmiş erkek hindi.

hohu (Kastamonu) (ORN) leş akbabası, *Neophron*.

§. Krş. (???) *Falco subbuteo*: İNG. hobby, Fr. faucon hobereau.

75. el kuş (DLT.I.49) Kartala benzeyen alacalı bir kuş.

ıl kuş (DLT.I.331, Düzeltme IV.XXII) Kartal.

il kuş (OPS) akbaba / el rağama / Geier / vulture.

el guş (TÜRKMEN) (TSE) laçın (*Falco peregrinus*) êdekileşdirilip êlguş hökmünde peydalanılyar.; (URTS) kréçet, sokol; (TRS) kréçet.

yol (Moğ) yagnyatnik.

§. Krş. Kürtmence *eylo (êlo)*: kartal / aigle / eagle.

ARTÜ الرخم : akbaba, kartal.

76. baykara (TETÜS) akbaba türünden yırtıcı bir kuş; (HABTÜS) kerkes nevinden yırtıcı bir kuş.

§. (?) *Gypaetus barbatus*.

77. tazkara (KIRG) siyah "coru" kuşu, siyah griffon kuşu / çernıy grif; buriy grif.

dazzarkél (TÜRKMEN) sip, belogolóviy sip, grif

taž börköt (BŞK) borodaç.

das (TUVA) orél.

§. Krş. (Ross.38) su taskara.

78. us (DLT.I.36) Kerkes kuşu.

uzkuş (Tar.S) Kelebek kuşu.³

§. DLT.I.228, üşgürdi: insanın ve kerkes kuşunun ıslık çalmasına da böyle denir. Şu savda dahi geçmiştir: Üs üşkürse ölür= Kerkes kuşu bir adamın yüzüne karşı ıslık çalarsa uğur sayılmaz; bu, ölüme işarettir.

DLT.III.46, us es körüp yüksek kalık kodı çokar / Bilge kişi öğüt béríp tawrak ukar = Kerkes kuşu leşi yüksek havadan görüp aşağıya iner, bilgin kişi öğüt vererek iyi anlar.

79. salwar (Ross.49) *Vultur monachus*

qara salwar (Ross.48) *Otogyps calvus*

§. ZOBOT, *Sarcogyps calvus* (kel akbaba, Pondıçeri akbabası, Alm. Kahlkopfgeier) 90 cm. boyunda, Hindistan ve Nepal'de yaşar.

80. kumay (KIRG) *Vulturidae* cinsinden kar kuşu, akbaba.

§. ZOBOT, *Gyps himalayensis*, *Gyps fulvus himalayensis*: ALM. Schneegeier, RUS. kumáy, snejnıy grif, gimalayskiy grif.

hüma / hümay (< Far. هما , های : Sürekli karlarla kaplı Kaf dağında yaşayan, kemik yiyen, çok büyük ve yırtıcı, efsanevî bir kuş. (BÜLAR)

umay (KIRG) efsanevî bir kuştur, ki yuvasını havada yapar, hüma, phénix.

humay (humaykoş) (BŞK) (M. M. Sagitov, "Başkurt Folklorunda Hayvanlara Tapma", TDAY-1982/1983, 130. s) "Başkurt folklorunun en sevilen şekil ve tiplerinden bir başkası efsanevî kuş *Humay* veya *Samrav*'ın kızı *Humaykoş*'dur.... Bazı bilginler eski Türk tanrılığı *Umay* ile saadet kuşu *Humay*'ın genetik bakımdan

³ DLT. III. 179, baybayuk: kelebek kuşu denilen bir kuştur. Yuvasını ağaç dalları arasında zenbil biçiminde yapar, güzel öter.

İran mitolojisiyle ilgili olduğunu zannediyorlar. Başkurlarda *kuğu* (Akkoş), kutsal kuş, yani totem sayılırdı. "Ural-Batır", "Ak buzat" rivayetlerinde ve dinî menkıbelerde Humay, Ural-Batır'ın ölümünden sonra, ona olan sadakatinden dolayı bir kuğu şekline dönüşür. Bütün kuğuların Humay'ın nesli olduğu, yani Başkurların akrabası olduğu kabul edilir".

81. küşigen (KAZAK) yagnyatnik, stervyatnik, borodáč, grif.

82. kartal (GAGAVUZ) kartal

gartal (DS.1, Sm) kartal

gartal (AZR) orël (: mezar gartalı, cırtan gartal, leş gartalı, saggallı gartal, ağguyrug gartal, deniz gartalı)

qertel (kärtäl, kartel, kartal) (Kürtmen) < Türkçe.

kurti (gurti) (DS.EK.1, Hak) kartal (<Kürtmence)

kurt (kurte kelaşe) (Kürtmen) akbaba / vautour / vulture (kelaş: leş), (AZR, leş gartalı ile krş.)

herd (KALMUK) orël.

qara tar (Ross.59)

§. Türeme: yılan kartalı (*Circaetus gallicus*), deniz kartalı "ak kuyruklu kartal, beyaz kuyruklu kartal" (*Haliaëtus albicille*), cüce kartal "küçük kartal" (*Hieraetus pennatus*), atmaca kartalı "çubuklu kartal, Bonelli kartalı (*Hieraetus fasciatus*), kaya kartalı" taş kartalı, altın kartal, kızıl kartal, keklik kartalı" (*Aquila chrysaëtos*), şah kartalı" kayzer kartal, kara kartal, İspanyol kartalı" (*Aquila heliaca*), bozkır kartalı "step kartalı, yırtıcı kartal, esmer kartal, adam kaçırın kartal" (*Aquila rapax*), bağırğan kartal "orman kartalı" (*Aquila clanga* ve *A. pomarina*), Mısır kartalı (*Neophron percnopterus*), sakallı kartal "kuzu kartalı" (*Gypaetus barbatus*), Kanada kartalı (*Aquila canadensis*), kama kuyruklu kartal "takoz kuyruklu kartal" (*Aquila audax*), daman kartalı "Verreaux kartalı" (*Aquila verreauxi*), Wahlberg kartalı (*Aquila wahlbergi*), boynuzlu kartal "sorguçlu kartal, tepeli kartal, arpia kartalı, yırtıcı kartal, Amerika kartalı" (*Harpia harpyja*), Yeni Gine kartalı (*Harpyopsis novaeguineae*), maymun yiyen kartal (*Pithecophaga jefferyi*), ibikli kartal (*Morphnus guianensis*), taçlı kartal (*Stephanoaëtus coronatus*), Afrika sorguçlu kartalı (*Lophoaëtus occipitalis*), atmaca kartalı (*Spizaetus, Spizastur, Lophoaëtus, Hieraetus sp.*), süslü kartal (*Spizaetus ornatus*), Wallace kartalı (*S. nanus*), siyah beyaz kartal (*Spizastur melanoleucus*), savaşçı kartal "kavgacı kartal, cenkçi kartal" (*Polemaetus bellicosus*), İsidor kartalı (*Oroaetus isidori*), cambaz kartal (*Teratopius ecaudatus*), ak başlı kartal "Amerika kartalı, kel kartal, çıplak başlı kartal"

(*Haliaetus leucocephalus*), Meksika kartalı (*Polyborus cheriway*), guguk kartal (*Aviceda sp.*), ıslık çalan kartal (*Hilastur sphenurus*); su kartalı (bir tür balık: *Myliobatis aquila*).

83. siyah ve sarı kartal (PULUR) siyah kartal ve sarı kartal olmak üzere iki cinsi vardır. Sarı kartal tavukları, tavşanları kaldırır. Zararlı olduğu için avlanan hayvanlardandır.

84. sarıgöde (DS.1, Nş) Kartaldan küçük, yırtıcı bir kuş (: sarıgöde gibi kaptı).

85. mezar gartalı (AZR) Azerbaycan'daki beş kartal türünden biri.

86. cirdan gartal (AZR) Azerbaycan'daki beş kartal türünden biri.

87. gartalça (AZR) Azerbaycan'daki beş kartal türünden ikisinin ortak adı. (Muhtemelen *Aquila clanga* ve *Aquila pomarina*): büyük gartalça, bala gartalça. (<cev. RUS. *podórlık = bol'sóy, mályy*)

88. karakuş (TS) Kartal türünden karakuşlara verilen ad; (TETÜS) Yırtıcı kuşlardan kartala benzeyen ve ondan biraz daha küçük bir cins yırtıcı kuş; (HABTÜS) Yırtıcı hayvanlardan, kartaldan az küçük, bir cins kuş; (BÜLAR) Siyah tüylü yırtıcı kuşlara verilen genel ad; (KS) Rusça *bérkut*'un tercümesi olarak; (YURTAN, ANABRIT) (*Gypaetus barbatus*); (TAS) *Aquila heliaca*.

karakuş (DS.7, Isp, Ks, Gaz, Nğ, Ant) Kartal; (DS.5, Isp, Ama, Ecz, Mr, Ky) çaylak.

karakuş (zeyra) (KENDİM, Yozgat-Sarıkaya-Domarca köyü) Kendi köyümde, "karakuş" ve "zeyra" adları aynı kuşa verilir ve cücük kapar.

karakuş (DLT.III.221) karakuş, tavşancıl; (DLT.I.321) tavşancıl.

ğara kuş (OFS) kartal / el-‘ükab / Adler / eagle.

karakuş (karakuş kartal) (NEBİÇ) kral kartal (: Altın kartal, karakuş kartala benzer, 1294. s)

garaguş (AZR) orël

garaguş (TÜRKMEN) orël-mogil'nik.

karăğuş (RUS) *Aquila chrysaetos*

karakuş (KIRG) step kartalı.

karakuş (Tacik) orël.

karakus (KAZAK) stervyatnik (sû karakus: orlân; sakaldı ülken karakus: borodâç)

karakoş (TATAR) orël

karağoş (BŞK) orël.

Ş. (KIRG) kara kuş kardına karayt, şumkar çabıtına karayt: kartal kendinin karnına bakar, songur ise avına bakar.

89. kocakuş (DS.1, Brd) kartal.

90. tav kanath (tav kuş) (Karaçay) (U. Tavkul, TDAY-1989) Kartal.

tau bürkit (KAZAK) górnıy orël.

Ş. *Aquila chrysaëtos* (?)

91. berete (DS.2, Bt, Ml) Kartal.

bérkut (RUS) *Aquila chrysaëtos*

berkut (AZR) bérkut (Azerbaycan'daki beş kartal türünden biri)

bürgüt (TÜRKMEN) bérkut, orël; (İ. Çeneli, TDAY-1982/1983) kartal

bürgüt (TUVA) bérkut.

bürküt (KIRG) bérkut / karakuş.

mürküt (ALT) bérkut, orël; mürküt (mörküt) yagnyatnik.

börköt (BŞK) bérkut, orël.

börkét (TATAR) bérkut, orël.

borgut (Ross.52) *Aquila chrysaëtos* (bederlik b. 54, sarighiç b. 55, aqiş b. 57, kökiş b. 58).

bürged (Moğ) bérkut, orël; (BM) bérkut

bürgd (KALMUK) bérkut.

Ş. (TÜRKMEN) sehra bürgüdi, déñiz bürgidi.

92. déniz kartalı (Tar.S) bir çeşit su kuşu.

deniz gartalı (AZR) orlân

déñiz bürgüdi (TÜRKMEN) orlân.

dengiz burguti (ÖZB) orlân

diñgez börkété (TATAR) orlân.

diñgez börkötö (BŞK) orlân.

- 93. suu bürküt** (KIRG) balık kartalı (*Haliaetus*) sū karakus (KAZAK) orlân.
- 94. sehra bürgüdi** (TÜRKMEN) stepnoy orël.
- 95. ala bürküt** (KIRG) karakuş neyelerinden biri.
ala borgut (Ross.56)
ala hotoy (ala toyon) (Yakut) ovlân.
- 96. kıran bürküt** (KIRG) iyi kapan karakuş.
- 97. tüz bürküt** (KIRG) büyümüş karakuş.
- 98. bala bürküt** (KIRG) Bir yaşına kadar olan karakuş yavrusu.
- 99. tülök** (KIRG) (kuşlar hakkında) artık tülenmiş olan; bir yaşını atlatmış olan.
tölek (Ross.83) intermewed
§. (ZOBOT) Türkiye'de "keklik" adlandırmasında: 1. yaş: tülek, 2. yaş: kaba tülek, gel tülek, 3. yaş: demir tülek, 4. yaş: kazak tülek.
- 100. bozum** (KIRG) iki yaşında olan karakuş / bérkut po vtoromu godu.
bozum (bosum, bosun) tülök (KIRG) ilk tülemeden sonra karakuş (yani ikinci yaşına girdiği çağda).
çaqır borgut (Ross.53)
§. Krş. Ross.79 (: buz qirghuy).
- 101. taş tülök** (KIRG) ikinci tülemeden sonraki karakuş.
taş tölek (Ross.84) haggard
- 102. kum tülök** (KIRG) üçüncü tülemeden sonraki karakuş.
- 103. ım tülök** (KIRG) dördüncü tülemeden sonraki karakuş.
- 104. baarçın** (KIRG) altıncı tüy dökmeden sonraki karakuş.
- 105. ikinci baarçın** (KIRG) yedinci tüy dökmeden sonraki karakuş.
- 106. campoz** (KIRG) karakuş neyelerinden biridir.

107. **kara ala** (KIRG) kartal yavrusu.

108. **sarı ala** (KIRG) karakuş nevilerinden biri.

109. **böksönün alası** (KIRG) kartalın bir çeşidi.

110. **keltepoz** (KIRG) bir nevi karakuş, kartal.

111. **çögel** (KIRG) bozkır kartalı nevilerinden biri / odin iz vidov bérkuta.

112. **ketmen kuyruk** (KIRG) karakuş nevilerinden biridir.

113. **baka baş** (KIRG) karakuş nevilerinden biri.

114. **kongur mirza** (KIRG) karakuş nevilerinden biri.

115. **baatır dordok** (baatır dordong) (KIRG) kartal nevilerinden biridir (ki onun gagası şişmiş görünmektedir).

116. **kara şakıldak** (KIRG) *Aquila melameatus* denilen kartal.

117. **kurkur** (GAGAVUZ) atmaca.

körkör (DS.1, Kü) Kartal.

hırhır (DS.1, Ağ) Kartal.

kerkeri (DS.1, Gr) Delice de denilen yırtıcı bir kuş (--- kerkenek).

kahraka (DS.1, Gm) Kartal.

Ş. *Aquila heliaca*'nın ötüşü: rhe-rhe, karu krock krock.

118. **kañ-kerede** (ALT) orël.

119. **umurt** (H. Eren, "Bulgarlar ve Türklük", *Türk Dili*, 427, 1987, 7. s) doğan, şahin.

*omurt (Bulgar Türkçesi) (L. Katona>T. Tekin, TB, 53. s) kartal / Adler (>Omurtag: "küçük kartal").

ımirt (ämärt) (Çuvaş) (age.) kartal.

120. **tavşancıl** (DS.1, El) Büyük, kara kartal.

davşancıl (DS.2, Ar, İç) Tavşan avlayan yabanî kuş, doğan.

tavşancıl (TS) Çoğu tavşan avlamakla beslenen kartal, akbaba gibi yırtıcı kuşlara verilen ad; (TETÜS) Tavşanları kaldırıp avlayan büyük bir tür kara kuş, Eşanl.: Ukab; (HABTÜS) Tavşanları kaldırıp avlayan büyük bir cins karakuş.

tavşancıl (DLT.I.331, III.221) karakuş'un tercümesi olarak.

tavşancıl (ORN) *Aquila* sp.; (TAS) *Aquila chrysaetos*.

tavşancık (SDD, DS.1.Kn) Bir çeşit kuş.⁴

Ş. deniz tavşancılı (*Pandion haliaetus*), su tavşancılı (*Catharacta skua* ve *Stercorarius parasiticus*).

Tavşan avlayan alıcı kuşlar: *Accipiter gentilis*, *Hieraetus fasciatus*, *Hieraetus pennatus*, *Aquila chrysaetos*, *Aquila heliaca*, *Aquila pomarina*.

Tavşan avında kullanılan alıcı kuşlar: *Accipiter gentilis*, *Buteo buteo*, *Hieraetus pennatus*.

121. küpdüşen (Tar.S) Tavşancıla benzer bir kuş.

122. balıkçı (KIRG) balıkçıl (kuş) / skopá.

balıkçı karçıga (TATAR) skopá.

baliqçi quş (Ross.35) *Pandion haliaetus*

baliqçi (Ross.99) (Kırş. 102, 105, 106, 107, 108)

turna baliqçi (Ross.101) *Pandion haliaetus*

aq baliqçi (Ross.100) *Haliaetus albicilla*

123. çaylak (çok) *Milvinae* ve *Elaninae* alt familyalarından alıcı kuşların ortak adı.

çağlak (DS.2, Ba) Yırtıcı kuş, çaylak.

çay-çaññalak (TÜRKMEN) kórşun.

Ş. Türeme: kızıl çaylak "kırmızı çaylak" (*Milvus milvus*), kara çaylak "siyah çaylak" (*M. migrans*), Mısır çaylağı (*M. aegyptius*), parya çaylağı (*M. govinda*), karakulak çaylak (*M. melanotis*), balıkçı çaylak "Hint çaylağı, Brahman çaylağı" (*Haliastur indus*), ıslıklı çaylak (*H. sphenurus*), çift dişli çaylak (*Harpagus sp.*), salyangoz çaylağı "karındanayaklı çaylak, Florida bataklık çaylağı, Everglade çaylağı" (*Rostrhamus sociabilis*), kara göğüslü çaylak "şahin çaylağı" (*Hamirostra melanosternon*), Mississippi çaylağı (*Ictinin mississippiensis*), dört köşe kuyruklu

⁴ Her ne kadar, tanımda yırtıcı kuş olduğunu belirtecek bir ibare geçmese de, "sıçancık-sıçancıl, yılcancık-yılcancıl" örneklerine bakarak tavşancıl ile denkleştirilmiştir.

çaylak (*Lophoictinia* sp.), kanca gagalı çaylak (*Chondrohierax wilsoni*), gri başlı çaylak (*leptodon*), ak çaylak "inci çaylağı" (*Elanus caeruleus*), ak kuyruklu çaylak (*E. leucurus*), kırlangıç kuyruklu çaylak "Amerikan çaylağı" (*Elanoides forficatus*), tepeli çaylak (*Circus cyaneus*).

124. kocalak (R, TÜRS) *Milvus arabicus*; (TAS) *Milvus milvus*

Ş. kırmızı koçalak (BİTEAY) (bir kez) *Milvus milvus*

125. çalağan (DS.11, Gm, Ezm, Ağ, Vn, Bt, El, Gaz, Ky, Ada, İç) çaylak;

(DS.5, Es, Kr, Ezc, Dy, Gaz) atmaca; (DS.4, Kr, Ezc, Gaz, Sv) Kartal.

çalağan (DS.1, Hat) çaylak; (DS.1, Ezm) Atmaca.

calağan (DS.1, Af) Saksagan.

çalgam (DS.1, Bt) Kartal.

çalağan (KENDİM, Elazığ ve Diyarbakır-Çüngüş) Güvercinden büyük. Kekliklerin düşmanıdır.

çalağancı (DS.1, Ezm) Doğan kuşu.

çalağan (AZR) *Milvus* sp.

Ş. Türeme: (AZR) gara çalağan (*Milvus migrans*), gırmızı çalağan (*M. milvus*)

126. zağan (ML) çaylak.

zağanos (HABTÜS) Şahin cinsinden bir kuş, çağanoz.

zağanos (TS) Bir cins doğan; (TETÜS) Yüksekte uçan kuşlardan şahin cinsinden bir kuş.

zağanos (Langenschedts, Tü.-Alm. S., K. Steuerwald) Sperbereule

zağanoz (TAS) Sperbereule, *Surnia ulula*.

127. tilgen (TATAR) kórşun.

töyzögen (BŞK) Kórşun.

teylegen (ALT) kórşun.

dèeldigen (TUVA) Kórşun.

128. ayrikuyruk (KIRG) çaylak.

kezkuyruk (KAZAK) Kórşun.

129. döletli (DS.1, Isp) Çaylak.

döleḫli (DS.1, Dz) Baykuş.

döleli (DS.1, Dz) Baykuş.

130. çingilli (DS.2, Nğ, Mğ) Çaylak.

çinkilli (DS.1, Nğ) atmaca

çingaylı (DS.1, Nğ) Çaylak.

cıngaylı (DS.1, Nğ) Çaylak.

çingır (DS.1, Ada) Atmaca.

131. culubuk (DS.1, İst) Çaylak.

132. cülcülük (DS.1, Sv) Kartal; (DS.1, Kn) Çaylak.

cüllülük (DS.1, Kn) Çaylak.

133. hürülük (DS.1, Ml) Çaylak.

134. lök (DS.1, Isp) Çaylak büyüklüğünde bir kuş.

135. ley (DS.2, Ama, Ky) Çaylak kuşu.

136. dölengeç (DS.2, Yugoslavya göçmenleri; Konya) Çaylak.

dölengeç kuşu (ARTÜ) الدلاء : delice (dölengeç) kuşu.

(Devellioğlu, hidaye: çaylak).

dülengeç (HABTÜS) Toygar ve kuyruk salan cinsinden bir kuş.

dülengeç (divlenceç) (TETÜS) Toygar kuşu ve bunun kuyruk sallayan cinsi.

devlenceç (devlingeç, devlüñgeç, devlegüç, devlügeç, deglügeç) (Tar. S Çaylak türünden bir alıcı kuş.

tenğelgüç (DLT.III, 388) Dölengeç denilen kuş. Oğuzca.

tenğelgün (DLT.III, 388) Dölengeç kuşu. Öbür Türklerce.

137. hel (Tokat, Şarkışla) (ORN) Çaylak, *Milvus* sp.

hel (DS.5, Çkr, Sm, Ama, To, Sv) Kartal.

helhel (DS.1, Çr) Çaylak; (DS.1, Isp) Atmacadan küçük bir çeşit yırtıcı kuş.

hel helu (DS.1, Gm) Kuşları civcivlerden uzaklaştırmak için söylenir.

hölhöl (Erzurum, E. Gemalmaz, 1978) Bir cins kuş.

hilhili (DS.1, Ks) Atmaca.

helele (DS.1, Dz) Yırtıcı kuş.
 helhu (DS.1, Mr) Çaylak.
 helha (DS.3, Es, Ank) Atmaca türünden yırtıcı bir kuş.
 helle (DS.1, Isp) Kartal.
 helli (DS.1, Tn) Kartal.
 helây (DS.1, Ada) Bir çeşit kuş.
 hilây (DS.1, Ky) Atmaca cinsinden, bir çeşit kuş.
 kala (DS.1, İst) Atmaca.
 elie (YAKUT) çaylak, *Milvus*; kórşun.
 êle (KALMUK) kórşun.

138. kazzak (DS.1, İç) Yırtıcı bir kuş, Çaylak.

139. tavuk kapan (Erzurum, E. Gemalmaz, 1978) Çaylak kuş; atmaca.

140. kurruk kapan (DS.1, Kn) Cıvciv kapan yırtıcı bir kuş (Ş. A.

Bozkaplan: kuruk kapan).

141. sıçan

cıl (R) *Milvus milvus*.

sıçancıl (Tar. S) Gücüğen denilen kuş.

sıçancıl (DS.2, Ama, Çr) Kerkenez kuşu.

sırçancıl (DS.1, Ank) Delice denilen bir çeşit kuş.

sıçancık (DS.1, Bil) Kerkenez kuşu

sıçancık kuşu (DS.Ek.1, Ama) Tarla sıçanı yiyen bir çeşit kuş.

Ş. Krş.(?) *Buteo buteo* (AZR. sıçantutan gırğı; RUS. mişelóv; ALM. Mäusefalke, Mäusebussard).

142. gücüğen (DS.1, Sm) Kartal.

göceğen (DS.1, Kn) Bir çeşit kuş.

göregöçen (DS.2, Sv, Kn) Serçe tutan bir çeşit kuş.

gicken (Ö. A. Aksoy, "Şeyh Ahmet ve Nazmü'l-leâl", *TDAY-1959*) Serçeleri avlayan bir kuş.

gücüğen (güçüğen, güçken) (Tar. S) Baykuşa benzer alaca renkli bir kuş.

göceğen kuşu (ARTÜ) الصرد

143. danakaldıran (DS.1, Krş) kuzgun; Akbaba.

144. ak kuyruk (DS.1, Ay) Tavuk yiyen bir çeşit kuş.

145. zera (DS.1, Ar) Kartal, akbaba.

zeyra (karakuş) (KENDİM, Yozgat-Sarıkaya-Domarca köyü) Kendi köyümde, "zeyra" ve "karakuş" adları aynı kuşa verilir. Kara karga (kuzgun değil) kadar. Siyah. Ekeleri değil cücükleri (tavuk, kaz, culuk yavruları) kapar. İnerken kanadıyla cücüğe vurup sarhoşlar, sonra alır kaçır, selvi kavağın tepesine konup yer.⁵

146. belibağlı (DS.1, İz) Kerkenez; (DS.1, Krş) Atmaca; (DS.1, Ank) Kartal yavrusu.

belibagli (AZR) lun', *Circus* sp.

Ş. Türeme (AZR): bataklık belibağlısı "gamış belibağlısı" (*Circus aeruginosus*), tarla belibağlısı (*C. cyaneus*), çöl belibağlısı (*C. macrourus*), çemen belibağlısı (*C. pygargus*).

147. ak ku

laalı (KIRG) Bozkır ve ovada yaşayan *Circus* kuşunun erkekleri. (kulaalı: aladoğan, *Buteo* ve *Archibuteo*)

148. doğan (çok) *Falco* cinsinden alıcı kuşların ortak adı.

duvan (DS.3, Kc, Tr) Doğan kuşu

duvan (GAGAVUZ) Doğan.

toğan (Eski Türkç, A. v. Gabain) Doğan.

toğan kuş (OFS) Doğan / el-bāzī / Falke / falcon.

tucan (MAYA, Orta Amerika) (T. Gülensoy, Türk Dili 521, 500. s)

Ş. Türeme: ala doğan "alaca doğan, çakır doğan, balaban doğan" (*Accipiter gentilis*), uzun kuyruklu doğan (*Pernis apivorus*), saz doğanı "kızıl doğan, üsküflü doğan, bataklık doğanı" (*Circus aeruginosus*), gök doğan "mavi doğan, delice doğan, tepeli doğan" (*C. cyaneus*), bozkır doğanı "step doğanı" (*C. macrourus*), çayır doğanı (*C. pygargus*), bayağı doğanı "step doğanı" (*C. macrourus*), çayır doğanı (*C. pygargus*), bayağı doğan "göçmen doğan, gezginci doğan, alaca doğan,

⁵ Köy, Kars-Ardahan-Aşağıdiken köyünden 93 Harbi öncesi göç edilenlerce kurulmuştur. İsmi (Domarca-Tomarca), köydeki "höyük" ile ilgilidir. Artvin ile ortak özellikleri var. Meselâ yemek adları aynıdır. Ayrıca *Derleme Sözlüğü*'nde Artvin'den gönderilen "dida", Domarca'daki "ditta" ile aynı bitki olsa gerek. (T. Baytop'un TBAS'ında yer almamış.)

benekli doğan" (*Falco peregrinus*), ada doğanı "kara doğan" (*F. eleonora*), ulu doğan "kutsal doğan" (*F. sacer*), avcı doğan "bıyıklı doğan, yün doğanı, çöl tilkisi doğanı" (*F. biarmicus*), ak doğan "kır doğan, sar doğan" (*F. rusticolus*), sarsak doğan (*F. tinnunculus*), kobez doğanı "kızıl doğan" (*F. vespertinus*), boz doğan "çakır doğan, küçük doğan, cüce doğan, güvercin doğanı" (*F. columbarius*), delice doğan "boz doğan, sar doğan, esperi doğan" (*F. subbuteo*), Augur doğanı (*Buteo rufofuscus augur*), toplumcul doğan (*Rostrhamus saciabilis*), yarasa doğanı (*Falco albigularis*), kır doğanı "bozkır doğanı, Meksika doğanı" (*F. mexicanus*), Berberi doğanı (*F. barbarus*), kızıl boyunlu doğan (*F. chiquera*), Kızıldeniz doğanı (*F. concolor*), kara yanaklı doğan (*F. melanogenys*), Feldegg doğanı (*F. biarmicus feldeggi*), atmaca doğan (*F. sparverius*), cüce doğan (*Microhierax coerulescens*), şarkıcı doğan (*Melierax* sp.).

149. tuygun (YURTAN, ANABRIT) *Circus* sp.

toyğun (toyğun, toykun) (Tar. S) ak ve çakırdoğan.

koğun (Tar. S) akdoğan⁶

tayğun (toyğun) (Göktürk, A. v. Gabain, ETG) yüksek bir rütbe (?)

tuygun (Göktürk, T. Tekin, OY, 90) Kişi adı.

tuygun (KIRG) (T. Tekin, OY, 90) beyaz aladoğan.

tuyğun (KIRG) (KS) beyaz atmaca (*Astur palumbarius*)

kasa tuyğun (KIRG) en iyi, hakikî atmaca.

tuygın (KAZAK) teterevyátnik.

§. Türeme: saz tuygunu (*Circus aeruginosus*), gökçe tuygun (*C. cyaneus*), bozkır tuygunu (*C. macrourus*), çayır tuygunu (*C. pygargus*), boz tuygun (*C. cinereus*), uzun kanatlı tuygun (*C. buffoni*), Amerika tuygunu (*C. hudsonianus*).

150. toodakçı toru ala (KIRG) *Falco peregrinus* denilen doğan nevelerinden biridir.

151. büktargi (ÖZB) lun'

böktergil" (KAZAK) pustel'gá.

152. sar (AZR) *Buteo* sp.

sar (Moğ) lun'

⁶ Kaf ile Te karıştırmasıyla تويفون yerine تويفون okunan bir hapax legomenon olabilir mi?

har (BŞK) sarıç.

sar (Ross.63) buzzard, *Buteo* sp.

aq baş sar (Ross.62) *Circus aeruginosus*

ala quyruq sar (Ross.85) *Archibuteo aquilinus*

lapang sar (Ross.86), kök lapang sar (Ross.87) a buzzard.

sar doğan (TAS) *Falco columbarius*

sar doğan (sarı doğan) (RYLA) *Falco rusticolus*

153. şahin *Buteoninae* alt familyasından alıcı kuşların ortak adı.

şahan (DS.3, Gaz, Ada) Şahin.

şayın doğan (Tar. S) Şahin.

shahin falcon (İNG) (Ross.74) *Falco peregrinator*.

(---) (Far) a royal white falcon (F. Steingass, PED, London, 1930)

Ş. Türeme: gerçek şahin (*Buteo* sp.), bayağı şahin "sıçan şahini, fare şahini" (*B. buteo*), paçalı şahin "eğri bacaklı şahin" (*B. lagopus*), kızıl şahin "yırtıcı şahin" (*B. rufinus*), arı şahini (*Pernis apivorus*), atmaca şahini (*Accipiter gentilis*), tepeli şahin (*Circus cyaneus*), anke şahini "göçmen şahin, alelâde şahin, peregrin şahini" (*Falco peregrinus*), boz şahin (*F. subbuteo*), yarasa şahini (*Machaerhamphus uncinus*), ak kuyruk şahin (*Buteo albicaudatus*), Galapagos şahini (*B. galapagoensis*), yayla şahini (*B. hemilasius*), kızıl kuyruklu şahin (*B. jamaicensis*), kızıl omuzlu şahin (*B. lineatus*), kızıl karınlı şahin (*B. lineatus elegans*), geniş kanatlı şahin (*B. platypterus*), demir renkli şahin (*B. regalis*), Swainson şahini (*B. swainsoni*), falcı şahin (*B. rufofuscus*), sincap şahini (*Archibuteo ferrugineus*), doru kanatlı şahin (*Parabuteo unicinctus*), beyaz şahin (*Leucopternis albicollis*), beyaz alınlı şahin (*L. kuhli*), beyaz boyunlu şahin (*L. lacernulata*), siyah yüzlü şahin (*L. melanops*), gri sırtlı şahin (*L. occidentalis*), mantolu şahin (*L. palionata*), kurşunî şahin (*L. plumbea*), prens şahini (*L. princeps*), gri mavi renkli şahin (*L. schistacea*), yarı kurşunî şahin (*L. semiplumbea*), yakalı orman şahini (*Micrastur semitorquatus*), al kanatlı şahin (*Heterospizias meridionalis*), siyah yakalı şahin (*Busarellus nigricollis*), siyah şahin (*Buteogallus* sp.), kertenkele şahini (*Kaupifalco monogrammicus*), bataklık şahini (*Rostrhamus sociabilis*), tepeli şahin (*Polyborus plancus*), gece şahini (*Chordeiles minor*, *Caprimulgiformes*).

Redhouse kaynaklı İngilizce çevirilerde, "hawk" kelimesi, "atmaca" veya "şahin" olarak çevrilmekte:

bat hawk: yarasa atmacası (HAHA, ARHAN), yarasa şahini (GHA)

night hawk: gece atmacası (HAHA), gece şahini (BÖDOTA)

154. hayeci (DS.1, Brd) Atmaca.

Ş. *Buteo buteo*'nun ötüşü: *hiee hiee, yee yee* (ALM. hyä).

Udo Hirsch (*Ormanlarımız*, Redhouse Yayın Evi, İstanbul, 1973, 8. s):

"Bu karaçam bütün diğer ağaçlardan daha yüksekti ve benim için bu vadinin bekçisiydi. Bu yüksek seyir kulesinin üstünde yıllardan beri bir şahin kuluçkaya yatarı. Her zaman beni, daha çam ormanının alaca karanlığında fark ediyor olmalıydı... Ben çayıra çıktığım zaman, o çoktan havalanmış olur ve tiz "Kiy" çığlıklarıyla geniş daireler çizerek uçardı."

155. caman sarı (KIRG) aladoğan (*Archibuteo*).

jaman sarı (KAZAK) sarıç.

ak sarı (KAZAK) sarıç, lun'

156. kulaalı (KIRG) ala doğan, *Buteo* ve *Archibuteo* (ormanda yaşayan yırtıcı kuş) (ak kulaalı: erkek *Circus*).

157. gulatı (TÜRKMEN) lun'; (İ. Çeneli, TDAY-182+1983) tepeli doğan. huld (KALMUK) lun'

158. müşgü (DS.1, Ant) Kartaldan büyük, aynı türden yırtıcı bir kuş. müşgül (AZR) pustel'gá, kóbçik.

159. kerkenek (DS.3, Af, Isp, Dz) Delice de denilen yırtıcı bir kuş. gergenek (DS.1, İz) Atmacaya benzer bir çeşit kuş.

kerkinek (DS.1, Brd) --- kerkenek.

kerkencek (DS.1, Bil) --- kerkenek.

gèrkincek (AZR) kóbçik.

kekenek (DS.EK.1, Mn) Atmacaya benzeyen bir çeşit kuş, kerkenez.

gergenez (DS.1, İz) --- gergenek.

çerkenez (DS.1, Es) Güvercin büyüklüğünde, sarı renkli bir kuş.

çerkinez (DS.2, Dz, Es, Mğ) --- çerkenez.

küzkünek (DLT.I, 525) Çakıra ve kelere⁷ benzer bir kuş; hava yutmakla geçinir.

⁷ * DLT. I, 363 sugur: keler'e benzer bir çeşit ada tavşanı; derisinden yağmurluk yapılır?

gövenék (TÜRKMEN) pustel'gá.

kökenek (Ross.63 *Cerchneis tinnunculus*)

köygenek (BŞK) kóbçik, lun'.

Ş. O. N. Tuna (BB-1957): ker-ken-cik "küçük gerici".

Bk. A. Kannisto, *Die tatarischen Lehnwörter im wogulischen*, Fin-Ugr. Forschungen, Helsingfors, 1925, 121. s.

Türeme: bayağı kerkenez (*Falco tinnunculus*), küçük kerkenez "kızıl kerkenez" (*F. naumanni*), kırmızı ayaklı kerkenez "kızıl bacak kerkenez" (*F. vespertinus*), Amerika kerkenezi (*F. sparverius*), tilki kerkenezi (*F. alopex*), Seyşel kerkenezi (*F. araea*), Madagaskar kerkenezi "Aldabra kerkenezi" (*F. newtoni*), Mauritius kerkenezi (*F. punctatus*), Moluk kerkenezi (*F. moluccensis*), Avustralya kerkenezi (*F. cerchroides*), Afrika kerkenezi (*F. rupicoloides*), büyük kerkenez (*Gyps fulvus*, Buradaki kerkenez, kerkez anlamındadır).

160. yeleken (DS.1, İz) kerkenez kuşu.

yeleken (DS.1, Ed) --- yeleken.

yelegergen (Tar. S) Akbaba.

Ş. O. N. Tuna (BB-1957): yel-e ker-ken "rüzgara açılan, yele geren".

C. Oğuztüzün, "Türkiye'nin Tek Çölü", *ATLAS Aylık Gezi Dergisi*, 27. Sayı: Haziran 1995, 68. s): "Doğangiller familyasından olan kerkenez (*Falco naumanni*), avının peşindeyken kanatlarını hızla çırparak -bazen de hiç çırpmadan- havada aynı noktada belli bir süre kalabiliyor.

161. vidvid (DS.1, Sv) Atmaca.

vitvit (SDD.1, Ezc) (bkz: Divdiv)

divdiv (DS.4, Çkr, To, Ezc, Kn) Kerkenez kuşu.

Ş. *Falco tinnunculus*'un ötüşü: vitvit (*Milvus milvus*: vuit-vuit).

vidvid ile divdiv arasında bir metatez aranmamalı. Kuşun seri ötümünde, iki biçimi de yakalamak mümkün.

162. beyeüse (BŞK) (Ilansınıñ bér törö) kóbçik.

163. küykö (KIRG) şahin (*Falco tinnunculus*).

Bu keler neyin nesi? Bildiğim keler, kertenkeledir veya bir tür köpek balığıdır. Kuş keler ile kemirgen keler'i duymadım.

164. çeğirtkeçi (KIRG) Doğan türünden *Falco vespertinus* denilen kuş / kóbçik.

165. karagöz (ADSD) Göğüs yazısına göre bir atmaca (*A. nisus*) formu. turumtay (Tar. S) "karagöz" türünden bir alıcı kuş.

garagöz (AZR) Azerbaycan'daki sekiz "gızılguş" türünden biri: "Yalnız garagöz en çoğ hırda guşlar ile gidalanır ve zerer verir."

166. turumtay (Tar. S) karagöz türünden bir alıcı kuş.

turumtay (DLT.III, 243) Yırtıcı kuşlardan birinin adı.

turumtay (KIRG) *Falco vespertinus* denilen doğan.

turumtay (Ross.76) *Falco columbarius*

turumtay laçin (Ross. 75)

torımtay (TATAR) pustel'gá.

§. (KIRG): turumtay tiygen taraançiday: Doğanın hücumuna çarpan serçeler gibi (dağıldılar); boz turumtay umtulsa, boz çımçıktar bukupaybı?: Boz muymul (Lâtincede *Falco vespertinus* denilen bir nevi doğan, M.) saldırırsa, kuşçağızlar gizlenmez mi hiç?

167. muymul (ADAM) crécerelle: kerkenez ya da muymul denilen kuş.

muymul (TÜRS) *Circus aeruginous* ve *Circus cyaneus*.

muymul (KS) *Falco vespertinus*

muymul (AZR) *Falco tinnunculus*

muymul (Tar. S) Atmaca türünden, delice doğan dedikleri yırtıcı kuş.

delüceçoğan (Tar. S) Atmaca türünden, muymul da denen yırtıcı bir kuş.

moymul (DLT.III, 368) çibek karguy: delicedoğan, moymul.

boymul (Tar. S) (1) Boynu halka gibi vücudunun renginden başka renkte olan hayvan ya da kuş; (2) Doğan türünden yırtıcı bir kuş.

buymul (Eski Türkçe, A. v. Gabain) Bir nevi kuş.

§. Türeme (AZR): adi muymul (*Falco tinnunculus*), çöl muymulu "step muymulu" (*F. naumanni*).

168. cagalmay (KIRG) (1) çeğlok / Lâtincede *Falco subbuteo* denilen doğan

(2) kóbçik / Lâtincede *Falco vespertinus* denilen doğan.

jaghalmay (Ross.90) *Falco subbuteo* denilen doğan (2) kóbçik / Lâtincede *Falco vespertinus* denilen doğan.

jaghalmay (Ross.90) *Falco subbuteo*.

yagılbay (TATAR) kóbçik.

zahım (KALMUK) kóbçik.

zagalay (Moğ) beloxvóstıy orël.

jiğaltay (ÖZB) sókol.

Ş. (KIRG): cagalımay uçtu cıluudan (211): *Falco vespertinus* denilen doğan yuvadan uçtu.

169. ispir (DS.4, Adı, Gaz, Ml, Ada) Av kuşu olarak kullanılan bir çeşit yırtıcı kuş.

ispir (Tar. S) Şahinden sonra avcı kuşların en güçlüsü ve değerlisi.

ispiri (ML) Atmaca'nın tüy rengine göre bir formu.

esperi (TS) Ava alıştıırılmayan bir tür doğan; (TETÜS) Doğan kuşunun terbiye edilemeyen cinsi, "atmaca".; (HABTÜS) Doğanın terbiye kabul etmez cinsi.

esperi (ML, TAS, TÜRS) *Falco subbuteo*

esperi doğan (TAS) *Falco subbuteo*.

esperi (isperi) (T. Tekin, TB, 53) Doğan, şahin / av şahini. (G. Németh, >Esperih / Esperüh).

Ş. *Tarama Sözlüğü*'ndeki tanım, kesinlikle *Falco subbuteo*'yu tanımlamaz.

170. delice (DS.17, İst, Or, Gr, Ur, Gaz, Mr, Hat, Ank, Krş, Ky, Kn, İç) Şahin, atmaca; (DS.2, Ml, Ky) Çaylak.

delece (DS.2, Kıbrıs) --- delice (1)

delince (DS.1, Ky) --- deldeli.

deldeli (DS.2, Tn, Ada) Atmaca kuşu.

deldelice (DS.1, Mr) --- deldeli.

deldilekmacı (DS.1, Ay) --- (Krş. akmaca).

delice (alıcı) (KENDİM, Yozgat-Sarıkaya-Domarca köyü) Kendi köyümde, "delice" ve "alıcı" adları aynı kuşa verilir.

felice (DS.1, Or) Eti yenmeyen, atmacaya benzer bir çeşit kuş.

felce (DS.1, Gr) Atmaca.

delücedoğan (delücedoğan, delicedoğan) (Tar. S) Atmaca türünden, muymul da denen yırtıcı bir kuş.

Ş. Türeme: saz delicesi "bataklık delicesi" (*Circus aeruginosus*), gök delicesi "ekin delicesi" (*C. cyaneus*), bozkır delicesi "step delicesi" (*C. macrourus*), çayır delicesi (*C. pygargus*)

171. sungur (YURTAN) *Falco cherrug*; (ANABRIT) *F. cherrug*, *F. biarmicus* ve *F. rusticolus*'un ortak adı.

sungur (B) Şahinle akraba bir kuştur; yalnız huyu bakımından ona benzemez. Türü hayvanı yiyen bu yırtıcı kuşlar leş de yerler. Bu bakımdan bazı akbabalara benzerler. Başka kuşları da kovalar, taşıdıkları yiyecekleri bırakana kadar onlara rahat vermezler ondan sonra yere iner kuşların gagalarından düşmüş yiyecekleri alırlar.

sungur (DS.1, Ng) Doğana benzer bir çeşit avcı kuş.

sungur (sunğur, şunğur, suğnur, sunğar) (Tar. S) akdoğan.

şunğar (Tar. S) Şahin.

songkur (DLT.III, 381) Songkur kuşu, yırtıcı kuşlardan birinin adıdır. Bu "toğrı" kuşundan küçüktür.

şungar (AZR) kréçet.

şuñkar (TÜRKMEN) (İ. Çeneli, TDAY-1982/1983) akdoğan, sungur; doğan.
/ kréçet

şumkar (KIRG) sungur (kuş) / kréçet.

küykö şumkar : Türkistan sunguru / turkestanaskiy balaban.

şoñkar (TATAR) kréçet, blagoródnıy sókol.

şonkar (BŞK) kréçet (samets)

şoñkor (ALT) sókol.

şungqar (Ross.68) *Falco rusticolus*

çapar ş. (70), maşriq-daghi ş. (71)

şuñkar (KAZAK) kréçet, sókol.

şonhor: (Moğ) kréçet, sókol

şonhr (KALMUK) kréçet, sókol.

Ş. Türeme: çöl sunguru (*Falco biarmicus*), Feldegg sunguru (*F. b. feldeggi*), Hint sunguru (*F. jugger*), ak sungur (*F. rusticolus*), kara sungur (R, TAS: *Elanus caeruleus*; ML: *Accipiter gentilis*), bay sungur (...).

B'deki tanım, kara çaylak'ı (*Milvus milvus*) belirtiyor. Ayrıca yine bir çaylak türü olan *Elanus caeruleus* için de "kara sungur" adı kullanılıyor.

Krş. Ar. الصقر (pl. أصقر ve صقور (ARTÜ) doğan; Devellioğlu, sakr (çoğul sıkâr, sukur): tepeli doğan.

M. S. Serjeantson, *A History of Foreign Words in English*, London, 1935: İNG. saker < Fr. < İspan. sacro < Ar. şaqr, 1521'de İngilizceye geçmiş.

ALM. (dial) sacker, socker: Sackerfalke (*Falco sacer*) (A. Götze, Frühneuhochdeutsches Glossar, Berlin, 1967)

(KIRG) karakuş kardına karayt, şumkar çabıtına karayt: kartal kendinin karnına bakar, songur (*Falco candicans* denilen ak doğan) ise avına bakar.

172. bay sungur (TS, HABTÜS) Şahin cinsinden yırtıcı bir kuş; (TETÜS) Bir tür yırtıcı kuş.

bay sungur (OK) Şahin cinsinden yırtıcı bir kuş (İNG. Lammergeyer, the great bearded vulture, FR. espèce de faucon).

bay sungur (TÜRS) vid sokoli; (HŞTD) eine Raubvogelart (Bussard oder Falke?)

bay çegir (KIRG) (kançığaluu kara senğsenğ) karakuş nevelerinden biri.

Ş. (?) *Falco cherrug*.

173. kuu çegir (KIRG) karakuş nevelerinden biri.

Ş. (KIRG) kuu veya kuu-kuu: *Falco lanarius* denilen doğanı çağırma nidası; ku-ku!: Doğanı çağırma nidasıdır.

Falco biarmicus (*F. lanarius*)'un ötüşü: kök ök ök.

174. çakır *Accipiter* cinsinin iri türlerinin ortak adı.

çagrı (DLT.I, 421) Doğan kuşu, çakır.

çegir (KIRG) iki alıcı kuş türünün ortak adı: kuu çegir (173. m), bay çegir (172. m).

çakırdoğan (çakırtoğan, çakır) (Tar. S) Doğan ile atmaca arası bir avcı kuş.

Ş. bayağı çakır (*Accipiter gentilis*), karabaş çakır (*A. g. atricapillus*), çizgili çakır (*A. g. striatus*), Madagaskar çakırı (*A. francesi*), Hens çakırı (*A. hensi*), kestane çakırı (*A. castanillus*), Avustralya çakırı (*A. novaehollandiae*), Fiji çakırı (*A. rufitorques*).

175. ak doğan (DS.1, İz) Yırtıcı bir kuş.

ağ şunçur (Tar. S) Doğan türünden yırtıcı bir kuş.

ağ çakır (Tar. S) ak doğan.

beyaz aladoğan (T. Tekin, OY, 90): KIRG. tuygun.

beyaz atmaca (KS) KIRG. tuyğun (*Astur palumbarius*)

aq şungqar (Ross.69)

176. balaban (DS.10, Dz, İz, Sm, Mr, Ur, Ank, Kn, İç, Ed) Doğan (alıcı kuş).

balaban (BÜLAR, TAS, TÜRS) *Accipiter gentilis*.

balaban (Tar. S) çakır doğan, üsküflü doğan.

baloban (AZR) *Falco cherrug*.

balabán (baloban) (RUS) *Falco cherrug*.

177. gece kuşu (TETÜS) Atmacanın bir cinsi, seksek.

geğec kuşu (HABTÜS) Atmacanın bir cinsi, seksek.

seksek (TETÜS) Bir çeşit doğan.

kekük (DLT.III, 287) seksek kuşu. Kemiği büyü ve tılsım yapmakta kullanılır.

kekük (OFS) Şahin / el-zummac / Falke / a reddish falcon.

seksek kuşu (ARTÜ) الزميج : Ayağına çabuk olan; Seksek kuşu, uşak kapan; Karabatağa benzer bir çeşit deniz kuşu.

kançıgaluu kara sengsenğ (bay çegir) (KIRG) Karakuş nevelerinden biri.

sang-sang (Ross.73) *Falco cherrug*(?)

Ş. *Falco cherrug*'un ötüşü: *gek gek, gieck*.

178. ötleğü (Tar. S) Doğan türünden alıcı bir kuş.

ötleğü (TETÜS) Havada çok dolaşan bir çeşit kerkes kuşu, çocukkapan.

ötleğü (TÜRS) *Gypaetus barbatus*.

ötleği (ML, R, TÜRS, TAS, HŞTD) *Gypaetus barbatus*.

ötleği (TS) (hık) Bir cins kartal.

ötelki (AZR) *Falco cherrug*.

etelge (BŞK) Lun', sarıç, kréçet (samka).

iitelgi (KAZAK) lun'.

itelgi (KIRG) bir nevi doğan, *Falco lanarius*. / balabán.

italgu (Ross.72) *Falco sacer*.

darya italgu (Ross.103)

§. (KIRG) itelgi tiygen taanday irkiltip sayıp kirdi deyt: *Falco lanariuss* denilen doğanın, *Colaeus* denilen kargaları küme hâlinde toplar gibi, toplayıp, (insan kalabalığına) saldırdı ve kılıç çaldı.

179. kumpay (KIRG) "itelgi" nevilerinden biridir.

180. koşmon (KIRG) "itelgi nevilerinden biridir. (bu kuşun göğsünde baştanbaşa beyaz bir yol vardır).

181. çocuk

apan (TETÜS) ötleği: Havada çok dolaşan bir çeşit kerkes kuşu, çocukapan.

uşakkapan (ARTÜ) الزميج : seksek kuşu, uşakkapan.

uşakkapan (TÜRS) *Aquila chrysaetos.*; *Aegyptius monachus*; *Gypaetus barbatus*.

uşakkapan (R, TAS) *Gypaetus barbatus*.

182. ürüng kuş (DLT.III, 331) akdoğan.

ürüng kuş (OFS) Şahin / el-'ukâb / Falke / the white falcon.

183. akbaş (DS.1, Ank) Şahinden büyük av kuşu.

184. çasa (DS.1, Ant) Şahin.

185. yilancık (KENDİM, Gaziantep-Göğsüncük köyü) Deliceye benzer yırtıcı bir kuş.

§. Krş. yilancıl.

186. laçin (TÜRS) *Falco peregrinus*; (TAS) *Falco vespertinus*.

laçin (DS.1, Dz) Doğan.

laçin (DS.2, Ama, Kr) Doğan; (DS.1, Kr) Atmaca; (DS.1, Kr) Şahin.

laçin (ML) Beyaz renkli bir cins şahin; (HABTÜS) Beyazlı ve kırmızı ayaklı bir cins şahin (asıl sıfat olup "sarp ve şiddetli" demektir); (TETÜS) Beyaz benekli, kırmızı gagalı bir cins şahin, "atmaca". (Aslında sıfat olup "sarp, zor" demektir).

laçin (Tar. S) Şahin.

laçin (DLT.I, 140) Şahin.

laçin (AZR) golubyátnik.

laçın (hakıki laçın) (TÜRKMEN) *Falco peregrinus*

laçın (TÜRKMEN) sókol, golubyátnik.

lâçın (TÜRKMEN) (İ. Çeneli, TDAY-1982/1983) Doğan, şahin.

laşın (KAZAK) kréçet, kórşun.

lâçın (ÖZB) sókol.

ılasın (BŞK) sókol.

ılaçın (KARAÇAY) (U. Tavkul, TDAY-1989) Atmaca, doğan.

ılaaçın (KIRG) *Falco peregrinus* denilen doğan / sókol.

kara ılaaçın (KIRG) onun neveleri.

kızıl ılaaçın (too ılaaçın) (KIRG) onun neveleri.

laçın (Ross.74) *Falco peregrinator* (Mançu: naçın)

turumtay laçın (Ross.75)

laçın (Eski Türkçe) (A. v. Gabain) (= Moğ. nacin) Doğan, şahin.

naça (KALMUK) sókol.

§. (KIRG) laçın kuştun uçkunu, bir tepkende ödtüröt kara kunas buttuunu: Doğan kuşların en hızlı uçanıdır, o, bir darbeyle uzun bacaklı leyleği öldürüyor.

187. au laçını (TATAR) lóvçiy sókol.

algır laçın (TÜRKMEN) lóvçiy sókol.

188. k'artçığa (Karaçay) (K. Aytaç= Prohle) Doğan kuşu.

karçığa (Karaçay) (U. Tavkul, TDAY-1989) Atmaca.

kartçığa (DS, Kn, Karaçay) Atmaca.

karaçığa (DS, Es, Karaçay) Atmaca.

karçığa (TATAR) yástreb; (KIRG) yástreb / atmaca.

karşığa (KAZAK) yástreb.

karsıga (BŞK) yástreb.

garçığay (TÜRKMEN) tetereyátnik.

karçaga (ALT) yástreb.

hartıga (TUVA) yástreb.

harsaga (BM) yástreb.

hartsgay (Moğ) yástreb.

hartsh (KALMUK) yástreb.

Ş. Bk. A. Kannisto, *Die tatarischen Lehnwörter im wogulischen*, Fin.Ugr. Forschungen, Helsingfors, 1925, 114. s

(TATAR) saz karçıgası (*Circus aeruginosus*), balıkçı karçıga (*Pandion haliaetus*), êlak karçıga (*Buteo*).

189. êlak karçıga (TATAR) sarıç.

190. gırğı (DS.1, Kr) Atmaca.

kırğı (DS.1, Kr) Atmaca (: kırğı tavukları kaptı); (DS.1, Nş) Şahin kuşu.

korgi (DS.EK.1, Vn) Kartal.

gırğı (AZR) golubyátnik. / *Accipiter* sp.

gırğı (TÜRKMEN) yástreb, golubyátnik, perepelyátnik, kóbçik.

kırğıy (Karaçay) (U. Tavkul, TDAY-1989) Doğan.

kırkuy (DLT.III, 241) Atmaca kuşu.

kırğuy (kırkuy, karkuy, karguy) (DLT.IV, Dizin) Atmaca.

ķırğiy (ÖZB) yástreb; ķırğiy (ķiyğir) (ÖZB) kóbçik.

kırğii (KAZAK) perepelyátnik, kóbçik.

kırğiy (KIRG) bir nevi atmaca / yástreb-perepelyátnik.

kırğiyek (KIRG) genç atmaca / molodoy yástreb-teterevyátnik.

qirghuy (Ross.77) *Accipiter nisus*.

itka q. (78), buz q. (79), tiş q. (81), darya q. (104)

Ş. Bk. H. Eren, TDAY-1953, 180. s

(AZR): ħırda gırğı (*Accipiter nisus*), iri gırğı (*A. gentilis*), sıçantutan gırğı (*Buteo buteo*).

191. çiviki (DS.1, Ar) Atmaca.

çibek kırğuy (ç. kırkuy / karkuy / karguy) (DLT.IV, Dizin)

çibek karguy (DLT.I, 368) delice doğan, moymul.

çibek kırğuy (DLT.III, 241, Düzeltme IV, XXXVI) Atmacaya benzeyen bir kuşa da "ç. k." denir.

çıbı (KIRG) Boz doğanın veya atmacanın yavrusu.

jip qirghuy (Ross.80)

192. çavlı (TS) Henüz ava alıştırılmamış doğan yavrusu.

çavlı (ML) Ava alıştırılmamış doğan yavrusu (İzmir).

çavlı (DS.1, İz) Şahin kuşu.

cavlu (DS.1, İst) Doğan yavrusu.

çaflı (DLT.I, 431) Şahin.

çavlı (ADAM) fauconneau: Doğan yavrusu, şahin yavrusu, çavlı.

çüylüü (çüülü, çüylü) (KIRG) yástreb-teterevyátnik (samets) / Lâtincede adı *Astur palumbarius* olan bir çeşit atmaca.

çuli (Ross.61)

193. bavlı (bavlu) (TETÜS) Avcı doğan yavrusu; (HABTÜS) Alışık doğan yavrusu.

194. pav kuşu (KENDİM, Konya-Beyşehir-Derebucak köyü) atmaca (?)

195. cure (YAKDS) *Accipiter gentilis*.

cure (RİZE) Yaşlı atmaca.

cure (DS.1, Rz) Erkek atmaca.

cöre (DS.1, Or) Erkek atmaca.

cura (DS.4, Rz, Mr, Ada, İç) Erkek atmaca; (DS.1, Ada) Doğan.

cura (TS) (hık) Bir çeşit küçük atmaca; (ML) Doğan cinsinden küçük ve yırtıcı bir kuşa bazı bölgelerde verilen ad.; (TETÜS, HABTÜS) Bir çeşit küçük atmaca ve bağırğan atmaca.

Ş. Tanımlar açık bir şekilde "erkek atmaca"yı belirtiyor: erkek 30, dişi 38 cm. olur. Diğer kuşlarda erkek, dişiden büyük olurken, alıcı kuşların çoğunda, erkek dişiden küçük olur. Avcılıkta daha çok dişileri kullanılır. (Krş. coru)

196. sefi (DS.1, Ada) Yırtıcı, büyükçe bir kuş.

sefi (KENDİM, Kahramanmaraş-Afşin-Büyüktatlar köyü) Güvercin iriliğinde, kızıl-boz renkte, eğitilen yırtıcı bir kuş. Bildircin, serçe vb. avlar.

seyfi (DS.4, Mr, Ank, Krş) Şahine benzer bir çeşit avcı kuş.

seyfi (SDD.3, Ank, Krş) Avcı kuşlardan şahine benzer bir kuş (: seyfisi iyi olan keklği çok yermiş).

zeyfi (DS.2, Brs, Çkr) Doğandan küçük bir av kuşu.

197. soyak (DS.1, Hat) Şahine benzer bir çeşit yırtıcı kuş.

soya (DS.1, Mğ) Şahin; (DS.3, Gaz, Ky, İç) Yırtıcı kuş pençesi.

198. toğrul (TS) *Accipeter gentilis*.

toğrul (TETÜS) Bir doğan çeşidi, çakırdoğan.

toğrul (tuğrul) (HABTÜS) Çakırdoğan.

togrıl (DLT.I, 482) Yırtıcı kuşlardan bir kuş. Bin kaz öldürür, bir tanesini yer. Bu, erkek adı da olur. (--- 171. m)

199. tuncur (KIRG) *Astur palumbarius* denilen atmacanın dişisi (ki değerce "tuygun"dan sonra ikinci derecede gelir).

200. terlan (DS.2, Kr, Ağ) Sarı renkli, büyük pençeli, kartala benzer bir çeşit avcı kuş; (DS.EK.1, Kr) Kartala benzer bir çeşit avcı kuş; (SDD.2, Kr, Ağ) Kartala benzer, rengi sarı, pençeleri büyük bir çeşit avcı kuş.

terran (DS.1, Kr) Yırtıcı bir çeşit kuş, tarlan.

201. anırtlan (DS.1, Isp) Kartala benzer bir çeşit kuş.

202. kuran (DS.1, Ada) Atmaca.

kıran (KIRG) (mec.) en iyi doğan *Falco candicans*.

203. kaçağan (DS.1, Rz) Av tutmayan evcil doğan.

204. karatırnak (DS.1, Isp) Atmaca.

ķaraayaķ (Tar. S) Doğan türünden bir kuş.

205. balta cutar (balta cutkan) (KIRG) Bir çeşit yırtıcı kuş.

bálta yutar (ÖZB) yagnyátnik.

206. behri (AZR) Azerbaycan'daki sekiz "gızılguş" türünden biri.

bahari (ARAPÇA) (BİTE) *Falco peregrinus*.

207. kobez (TA) *Falco minor* (ML: küçük doğan)

kobez (BÜLAR) *Falco vespertinus* (ML: kırmızı ayaklı küçük doğan)

kobez doğanı (G) *Falco vespertinus*.

Ş. Krş. SIRP-HIRVAT. kobac; SLOVEN. skobęc (*Accipiter nisus*); RUS. kóbçik (*Falco vespertinus*).

208. çetük (DS.1, Çkl) Doğan kuşu.

209. atak (DS.1, İz) Şahin.

210. kızılkuş (DS.3, Ama, Kn, İç) Doğan kuşu.

gızılguş (DS.2, Kn) Atmaca.

gızılguş (AZR) *Falco* sp.

211. kurubakı (DS.1, Brd) Bir çeşit kartal.

212. kurbağacı (ADD, Ş. A. Bozkaplan'dan, TDAY-1987) Yırtıcı bir kuş olup hindi büyüklüğünde ve çil renklidir.

213. terempe (DS.1, Sn) Eğitilerek kuş avında kullanılan atmaca, doğan vb. avcı kuşlar; (SDD.1, Sn) Atmaca, şahin ve doğan gibi kuş avlamak için öğretilmiş avcı kuş.

214. elekçi kuşu (KENDİM, Erzurum-İspir-Aksu köyü) Yenmez bir kuş. Güvercin iriliğinde. Duman renginde. Havada süzüldüğü zaman sanki bir şey eliyormuş gibi hareket eder.

Ş. (?) *Falco subbuteo*, (?) *Falco tinnunculus*.

215. pırlak (DS.1, Çkl) Avcıların kuş avlamak için kullandıkları avcı kuş.

216. buudayık (KIRG) efsanevî bir yırtıcı kuş.

217. turi (Ross.82)

218. itka (Ross.88)

219. selkeş (Ross.89)

220. bazalak (DS.1, İç) Doğanın küçüğü; dişi atmaca.

basalak (ADD, Ş. A. Bozkaplan'dan TDAY-1987) Baz'dan biraz küçük olan dişi doğan.

Ş. Tanımlarda bir uyumsuzluk var: Dişilik ve küçüklük bağdaşmıyor. Çünkü çoğu alıcı kuşların dişileri büyük, erkekleri küçüktür. (Atmaca: dişi 38 cm, erkek 30 sm; doğan: dişi 48 cm, erkek 38 sm). Bu yüzden İngilizcede, erkekler küçültme ekiyle belirtilir: sakaret, lanneret.

221. bazbaz (DS.1, Nğ) Erkek doğan yavrusu.

222. baz (<Far.) (TETÜS) Doğan denilen yırtıcı kuş. Av tutmağa alıştırılır; (HABTÜS) Doğan denilen yırtıcı kuş ki, av tutmağa alıştırılır.; (Devellioğlu) Doğan, şehbaz, şahin.

Ş. Ar. الباز (ARTÜ) Doğan, şahin: KÜRTMENCE bazi: atmaca.

223. şahbaz (şehbaz) (ML) Bir cins iri ve gösterişli şahin.

şahbaz (TS) iyi bir tür ak doğan.

şah-baz (<Far.) (Devellioğlu) Bir cins iri ve beyaz doğan.

şehbaz (Devellioğlu) baz: Doğan, şehbaz, şahin.

شاهباز (Far.) (F. Steingass, PED, London, 1930) A royal falcon.

224. beşe (<Far. بيه) (Devellioğlu) Atmaca.

biçe kuş (AVAR) (J. Harmatta, çev. H. Akın, *Avarların Dili*, 33. s) "küçük şahin" (= biçe: küçük, kuş: şahin) veya "şahin kuşu" (biçe: ? şahin> Mac. bese).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

A) TÜRKÇE ENDEKS

(Akraba diller de dahil edildi)	akbaş 183
akbaba 66	akbuba 66
açık çam kızıl 8	akbubecci 66
açık kara 8	akbuva 66
açık karaya bakan boz kızıl 8	akcahacı 66
açık sarı 8	ak curtçu 67
ada doğanı 52	akçababa 66
adam kaçırın kartal 39	akçakanat 66
adi muymul 56	akçakerkez 66
ağbaş kerkes 45, 68	ak çakır 175
ağcababa 66	akçıbaba 66
ağguyrug gartal 32	Akdeniz akbabası 45
akbaba 43, 44, 46, 47, 66	ak doğan 55, 175
akbabagiller 42	ak kacır 68

- ak kerkes 66
 ak kerkez 66
 ak kırkaz 66
 ak kulaalı 147
 akkuş 66
 ak kuyruk 32, 144
 ak kuyruklu deniz kartalı 32
 ak kuyruklu kartal 32
 akmaca 66
 ak sarı 155
 aksipitres 2
 aksipitriiformes 1
 ak sungur 55
 ak sunkur 175
 alababa 66
 ala borgut 95
 ala bürküt 95
 alaca doğan 10, 51, 56
 alaca kuş 63
 ala doğan 10, 58
 ala hotoy 95
 alaman quş 63
 ala quyruq sar 152
 ala toyon 95
 alelâde atmaca 7
 alelâde şahin 51, 56
 algır 63
 algır kuş 63
 algır laçın 187
 alıcı 63, 170
 alıcı guş 63
 alıcı guşu 63
 alıcı kuş 18, 63
 alıcı kuşlar 1
 alıcı kuşu 63
 alman kuş 63
 altın kanatlı kartal 37
 altın kartal 37
 âmârt 119
 anırtlan 201
 anke şahini 51
 aq baliqçi 122
 aqbaş 68
 aqbaş sar 152
 aqiş borgut 91
 aq şungqar 175
 arıcıl 18
 arıcı şahin 18
 arı şahini 17, 18
 asıl akbaba 44, 45
 atak 209
 ak atmaca 6, 7
 atmaca kartalı 35
 atmacalar 4
 atmaca şahini 10
 au laçını 187
 av atmacası 9
 avcı doğan 54
 avcı kuş 64
 av kuşu 64
 Avrupa atmacası 7
 Avrupa deniz kartalı 32
 av şahini 130
 aykırı 8
 ayrıkuyruk 128

- baarçın 104
baatır dordok 115
baatır dordonğ 115
bağırğan kartal 40, 41
bağırtğan kartal 40, 41
bağırtkan 40, 41
bağırtkan kartal 41
bahari 206
baka baş 113
balaban 10, 176
balaban doğan 10
bala bürküt 98
bala gartalça 87
balık atmacası 62
balıkçı 122
balıkçı karçıga 122
balıkçıl 122
balık kartalı 32, 62
balık kartalgiller 61
balık kartalları 61
baliqçi 122
baliqçi quş 122
baloban 53, 176
balta cutar 205
balta cutkan 205
bâlta yutar 205
basalak 220
bataklık atmacası 25
bataklık bêlibağlısı
bataklık doğanı 25
bavlı 193
bavlu 193
bayağı atmaca 7
bayağı çakır 10
bayağı deniz kartalı 32
bayağı doğan 51
bayağı kerkenez 56
bayağı orman kartalı 41
bayağı şahin 13
bay çegir 172, 177
baykara 76
bay sungur 172
baz 222
bazalak 220
bazbaz 221
bederlik borgut 91
behri 206
belibağlı 24, 146
benekli doğan 51
berete 91
berkut 91
beşe 7, 224
beyaz 8
beyaz akbaba 46
beyaz ala doğan 175
beyaz atmaca 175
beyaz boz kızıl 5
beyaz kartal 66
beyaz kuyruklu kartal 32
beyeüse 162
bıyıklı doğan 54
biçe kuş 224
Bonelli kartalı 35
borgut 91
boru kuşu 72
bosum tülök 100

- bosun tülök 100
 boymul 167
 boz doğan 59, 60
 boz kara 8
 bozkır delicesi 27
 bozkır doğanı 27
 bozkır kartalı 39
 bozkır tuygunu 27
 boz kızıl 8
 boz şahin 60
 bozum 100
 bozum tülök 100
 böksönön alası 109
 böktergi 151
 börkët 91
 börköt 91
 böyük gartalça 87
 buteonine 11
 buudayık 216
 buymul 167
 buz qirghuy 190
 büktari 151
 bürgd 91
 bürged 91
 bürgüt 91
 bürküt 91
 büyük atmaca 10
 büyük bağırgan kartal 40
 büyük bağırtgan kartal 40
 büyük bağırtkan 40
 büyük kara 8
 büyük kerkenez 45
 büyük orman kartalı 40
 cagalımay 168
 calağan 125
 caman sarı 155
 campos 106
 cavlu 192
 cıbıgız 70
 cingaylı 130
 cırtdan gartal 86
 con coru 73
 coru 73
 cöre 195
 culubuk 131
 cura 195
 cure 10, 195
 cüce doğan 59
 cüce kartal 34
 cülcülük 132
 cüllülük 131
 çafılı 192
 çağrı 174
 çağanoz 126
 çağlak 123
 çahavuz 70
 çakır 6, 10, 174
 çakır doğan 10, 59, 174
 çakır kuşu 10, 59
 çakır toğan 174
 çalagan 125
 çalağan 20, 125
 çalağancı 125
 çalgam 125
 çam boz kızıl 8

- çam kızıl 8
çapa 8
çapar şungqar 171
çaqır borgut 100
şasa 184
çavlı 192
çay-çaññalak 123
çayır delicesi 28
çayır doğanı 28
çayırlak 22
çayır tuygunu 28
çaylak 20, 21, 22, 123
çegir 174
çegirtkeçi 164
çemen bêlibağlısı 28
çerkenez 159
çerkinez 159
çetük 208
çıbı 191
çingaylı 130
çingıllı 130
çingır 130
çıplak boyunlu akbaba 45
çita 8
çita kara 8
çita kızıl 8
çibek karguy 191
çibek karkuy 191
çibek kırguy 191
çibek kırkuy 191
çinkilli 130
çita kara 8
çita kızıl 8
çiviki 191
çocukkapan 181
çögel 111
çöl bêlibağlısı 27
çöl muymulu 57
çöl sunguru 54
çöl tilkisi doğanı 54
çubuklu kartal 35
çuli 192
çüülü 192
çüylü 192
çüylüü 192
danakaldıran 143
darya italgı 178
darya qirghuy 190
das 77
davşancıl 120
dazzarkél 77
dêeldigen 127
deglügeç 136
deldeli 170
deldelice 170
deldilekmacı 170
delece 170
delice 24, 60, 63, 170
delice doğan 26, 60
delice toğan 170
delince 170
delüce doğan 170
delüce toğan 170
dengiz burguti 92
dêñiz bürgüdi 92

- deniz gartalı 92
deniz kartalı 31, 32, 92
deniz tavşancılı 62
devlegüç 136
devlengeç 136
devlingeç 136
devlügeç 136
devlüñgeç 136
diñgez börkété 92
diñgez börkötö 92
divdiv 161
divlengeç 136
doğan 24, 50, 51, 148
doğangiller 48
Doğu atmacası 7, 9
döleḫli 129
döleli 129
dölengeç 136
dölengeç kuşu 136
döletli 129
duvan 148
dülengeç 136
- eğri bacaklı şahin 14
ekin delicesi 26
élak karçıga 189
êle 137
elekçi kuşu 214
êl guş 75
elie 137
elif 8
êl kuş 75
Eski Dünya akbabaları 42
- Eski Dünya atmacası 7
esmer akbaba 44
esmer kartal 39
esperi 60, 169
esperi doğan 60, 169
etelge 178
ezir 68
- fare şahini 13
felce 170
felice 170
firavn tavuğu 46
firavun akbabası 46
firavun tavuğu 46
- gacar 68
ğacir kuş 68
gamiş belibağlısı 25
gara çalağan 22
garaguş 88
gara kerkes 44
garçıgay 188
gartal 82
gartalça 87
gegeç kuşu 177
geğec kuşu 177
gerçek akbaba 45
gerçek çaylaklar 19
gerçek leş akbabası 46
gergenek 159
gergenek 159
gergenez 159
gérkincek 159

- gezginci doğan 51
 gırgı 190
 gırđı 190
 gırđıkimiler 4
 gırmızı çalağan 21
 gızılguş 210
 gızılguşkimiler 48
 gicken 142
 göceğen 142
 göceğen kuşu 142
 göçmen atmaca 9
 göçmen doğan 51
 göğüs yazısı 8
 gökçe tuygun 26
 gök delice 26
 gök delicesi 26
 gök doğan 26
 göregöçen 142
 gövenek 159
 grifon akbabası 45
 gulatı 157
 gurti 82
 gücügen 142
 gücüğen 142
 güçken 142
 gündüz yırtıcı guşları 1
 gündüz yırtıcı kuşları 1, 2
 gündüz yırtıcıları 1, 2
 gündüz yırtıcılarıgiller 4
 gündüz yırtıcısıgiller 4
 günsel yırtıcı kuşlar 1
 güvercin doğan 59
 güvercin doğanı 59
 hacir kuş 68
 hakıkı laçın 51, 186
 hakıkı laçınlar 49
 har 152
 harsaga 188
 hartsgay 188
 hartsh 188
 hartıga 188
 hayeci 154
 hel 137
 helây 137
 helele 137
 helha 137
 helhel 137
 hel helu 137
 helhu 137
 helle 137
 helli 137
 herd 82
 hırda gırđı 7
 hırhır 117
 hilây 137
 hilhili 137
 Himalaya altın kartalı 39
 hobu 74
 hölhöl 137
 hubi 74
 hubire 74
 huld 157
 humay 80
 humaykoş 80
 hüma 80

- hümay 80
 hürülük 133

 ılaaçın 186
 ılasın 186
 ıl kuş 75
 ımirt 119
 ım tülök 103
 ırmak kartalı 62

 iitelgi 178
 ikinci baarçın 105
 ılaçın 186
 il kuş 75
 iri gırğı 10
 İspanya göçmen şahini 51
 İspanyol kartalı 38
 İspanyol şah kartalı 38
 isperi 169
 ispir 169
 ispiri 8, 169
 italgu 178
 itelgi 178
 itka 218
 itka qirghuy 190

 jaghalmay 168
 jaman sarı 155
 jiğaltay 168
 jip qirghuy 191

 kacır 68
 kaçağan 203

 kahraka 117
 kala 137
 kançığaluu kara sengseng 177
 kañ-kerede 118
 kara akbaba 44
 kara ala 107
 karaayak 204
 kara çam kızıl 8
 kara çaylak 22
 karaçıga 188
 kara doğan 52
 karagöz 8, 165
 karağoş 88
 kara ılaaçın 186
 kara kartal 38
 kara kızıl 8
 karakoş 88
 kara kızıl 8
 karakus 88
 karakuş 38, 47, 88, 145
 karakuş kartal 38, 88
 kara sungur 10
 kara şakıldak 116
 karatırnak 204
 karçağa 188
 karçıga 188
 karguy 190
 kar kuşu 80
 karkuy 190
 karsığa 188
 karşığa 188
 kartal 33, 36, 82
 kartalgiller 48

- kartallar 1, 4
 kartalsılar 1
 kartçıga 188
 kartel 82
 kasa tuyğun 149
 kaya kartalı 37
 kayzer kartalı 38
 kaz akbabası 45
 kazzak 138
 keçelkerges 66
 kekenek 159
 keklik kartalı 37
 kekük 177
 kel akbaba 79
 kel boz kara 8
 kelebek kuşu 74
 kelkenez 66
 kelkerkes 66
 keltepoz 110
 kerkencek 159
 kerkenek 159
 kerkenes 56
 kerkenez 50, 56, 66, 159
 kerkeri 117
 kerkes 66
 kerkez 66
 kerkinek 159
 ketmen kuyruk 112
 kezkuyruk 128
 kıran 202
 kıran bürküt 96
 kır doğan 55
 kırgı 190
 kırgıy 190
 kırguy 190
 kırgıy 190
 kırgıyek 190
 kırgii 190
 kırkuy 190
 kırmızı ayaklı kerkenez 58
 kırmızı ayaklı küçük doğan 58
 kırmızı çaylak 21
 kırmızı koçalak 21
 kırmızı doğan 25
 kısa parmak atmaca 9
 kısa parmaklı atmaca 9
 kızıl akbaba 45
 kızıl ayak kerkenez 58
 kızıl ayaklı doğan 58
 kızıl bacak kerkenez 58
 kızıl boyunlu doğan 142
 kızıl çaylak 21
 kızıl doğan 25
 kızıl ılaacın 186
 kızıl kartal 37
 kızıl kerkenez 57
 kızılkuş 210
 kızıl şahin 15
 kırgıy 190
 kıyğır 190
 kobez 58, 207
 kobez doğanı 58, 207
 kocakuş 89
 kocalak 21, 124
 korgi 190
 koğur mirza 114

- koşmon 179
 koygun 149
 kök coru 73
 kökenek 159
 kökiş borgut 91
 kök lapang sar 152
 körkör 117
 köygenek 159
 kral kartal 38
 kulaalı 156
 kumay 80
 kumpay 179
 kum tülök 102
 kupa 8
 kuran 202
 kurbağacı 212
 kurkur 117
 kurrukkapan 140
 kurt 82
 kurte kelaşe 82
 kurti 82
 kurubakı 211
 kuş 65
 kutsal doğan 53
 kuu çegir 173
 kuzu akbabası 47
 kuzukapan 47
 kuzu kartalı 47
 kuzukuşu 47
 küçük atmaca 7
 küçük bağırğan kartal 41
 küçük bağirtgan kartal 41
 küçük bağirtkan 41, 45
 küçük bağirtkan kartal 41
 küçük doğan 59
 küçük kartal 34
 küçük kerkenez 57
 küçük orman kartalı 41
 küllü boz kızıl 8
 küpdüşen 121
 küşigen 81
 küykö 163
 küykö şumkar 171
 küzkünek 159

 laçın 51, 186
 laçınlar 48
 laçın 51, 58, 186
 lapang sar 152
 laşın 186
 leş akbabası 46
 leşçil akbaba 46
 leş gartalı 46
 leş yiyen akbaba 46
 ley 135
 lori kuşu 72
 loru kuşu 72
 lök 134

 maslıkçı 71
 maşriq-daghi şongqar 171
 mavi doğan 26
 merlin 59
 mezar gartalı 85
 Mısır akbabası 46
 Mısır beyaz akbabası 46

- Mısır kartalı 46
milan 21
milvine çaylakları 17
moymul 167
mörküt 91
muymul 25, 26, 56, 167
mürküt 91
müşgü 158
müşgül 158
- nacin 186
naçin 186
naçn 186
nesr 43
nesriye fasilesi 42
nokta yazıda 8
- omurt 119
orman kartalı 40, 41
Orta Doğu atmacası 9
osprey 62
- ötlegü 47, 178
ötleği 47, 178
ötleğü 47, 178
- paçalı şahin 14
pak boz kızıl 8
pav kuş 194
peregrin 51
peregrine şahini 51
peregrin şahini 51
pernine çaylakları 16
- pırlak 215
pondiçeri akbabası 79
püpeklik yurtçi 67
- qara salwar 79
qara tar 82
qertel 82
qirghuy 190
- rahip akbaba 44
- saggallı gartal 47
sakalduu coru 73
sakallı akbaba 47
sakallı karakuş 47
sakallı kartal 47
salwar 79
sang-sang 177
sar 152
sar doğan 55, 60, 152
sarı 8
sarı akbaba 45
sarı ala 108
sarı boz kızıl 8
sarı doğan 55
sarigöde 84
sarighiç borgut 91
sarı kartal 83
sarsak doğan 56
saz delicesi 25, 26
saz doğanı 25
saz karçığıası 25
saz tuygunu 25

- sefi 196
 sehra bürgüdi 93
 seksek 177
 seksek kuşu 177
 selkeş 219
 seyfi 196
 alçancık 141
 sıçancık kuşu 141
 sıçancıl 21, 141
 sıçan şahini 13
 sıçantutan gırğı 13
 sırçancıl 141
 siyah çaylak 22
 siyah griffon kuşu 44
 siyah kartal 83
 songur 55
 songkur 171
 soya 197
 soyak 197
 step delicesi 27
 step doğanı 27
 step kartalı 39
 stepler kartalı 39
 step muymulu 57
 sû karakus 93
 suknur 171
 sungar 171
 sungur 50, 53, 55, 171
 suñkar 171
 sunkur 171
 su tavşancılı 120
 suu bürküt 93
 şahan 153
 şahbaz 223
 şahin 8, 12, 13, 18, 51, 153
 şahingiller 11, 48
 şahin kuşu 13
 şah kartal 38
 şah kartalı 38
 şayın doğan 153
 şehbaz 223
 şonhor 171
 şonhr 171
 şonkar 171
 şoñkor 171
 şumkar 171
 şungar 171
 şungqar 171
 şunkar 171
 tarla belibağlısı 26
 tarlan 200
 taş kartalı 37
 taş tölek 101
 taş tülök 101
 tau bürkit 90
 tav kanatlı 90
 tav kuş 90
 tavşancık 120
 tavşancıl 37, 120
 tavukkapan 139
 taygun 113
 taz bürköt 77
 tazkara 77
 tenğelgüç 136

- tenğelgün 136
tepeli ak doğan 53
tepeli bataklık doğanı 26
tepeli çaylak 26
tepeli doğan 26
tepeli şahin 26
terempe 213
terlan 200
terran 200
teylegen 127
tilgen 127
tiş qirghuy 190
togrı 198
toğan 148
toğan kuş 148
toğlugötüren 47
toğrul 10, 55, 56, 198
toodakçı toru ala 150
too ılaacın 186
torımtay 166
toygan 51
toygun 149
toykun 149
tölek 99
töyzögen 127
tuğrul 198
tuncur 199
turi 217
turna baliqçi 122
turumtay 166
turumtay laçın 166, 186
tuygun 24, 149
tuyğın 149
tuyğun 149
tülek 99
tülök 99
Türkistan sunguru 171
tüz bürküt 97
uçam kızıl 8
ufak kara 8
ulu doğan 53
umay 80
umurt 119
us 78
uşakkapan 37, 44, 47, 181
uşakkapan kuşu 47
uzkuş 78
uzun kanathılar 48
uzun kuyruklu doğan 18
ürüng kuş 182
ürüng kuş 182
üsküflü doğan 25
ütelki 55, 178
vidvid 161
vitvit 161
vurucu kuş 63
yabanıl akbaba 69
yagılbay 168
yanmış çam kızıl 8
yanmış sarı 8
yelegergen 160
yeleken 160

yelkesen 160
 yılançık 185
 yılançıl 35
 yılan kartalı 29, 30
 yırtıcı guşlar 1
 yırtıcı günsel kuşlar 1
 yırtıcı kartal 39
 yırtıcı kuş 63
 yırtıcı kuşlar 1
 yırtıcılar 1
 yırtıcı şahin 15
 yırtışık kuş 63
 yol 75

yurtçi 67
 yün doğanı 54
 zagalay 168
 zağan 126
 zağanos 126
 zağanoz 126
 zahlm 168
 zera 145
 zeyfi 196
 zeyra 145

B) İNGİLİZCE ENDEKS

bearded vulture 47
 black kite 22
 black vulture 44
 Bonelli's eagle 35
 bottled eagle 34
 buzzard 12
 common buzzard 13
 common kestrel 56
 common kite 21
 crane 15
 day-flying birds of prey 1
 diurnal birds of prey 1
 duck hawk 25
 dwarf eagle 34
 eagle 36
 eagless 36

eaglett 36
 Egyptian vulture 46
 Eleonora's falcon 52
 erne 32
 Eurasian spotted eagle 40
 European goshawk 10
 European sparrow hawk 7
 falcon 50
 falcons 58
 fish hawk 62
 gerfalcon 55
 gierfalcon 55
 golden eagle 37
 gooshawk 10
 goshawk 10
 Greenland falcon 55

- grey sea-eagle 32
griffon 45
griffon vulture 45
gyrfalcon 55
harpy 25
harrier 24
harrier eagle 30
harrier eagle 30
hawk 6
hawk family 4
hawks 2
hen harrier 26
hobby 60
honey buzzard 18
imperial eagle 38
jerfalcon 55
kestrel 50, 56
king eagle 38
kite 20, 21
lamb-killer 47
lamb vulture 47
lammergeier 47
lämmergeier 47
lammergeyer 47
lanner 54
lanneret 54
lanner falcon 54
lesser kestrel 57
lesser spotted eagle 41
Levant sparrow hawk 9
long-legged buzzard 15
marsh harrier 25
marsh hawk 25
merlin 59
migratory kite 22
Montagu's harrier 25
moor harrier 25
Old World vultures 42
osprey 62
ospreys 61
ossifraga 62
pallid harrier 27
peregrine 51
peregrine falcon 51
peregrine hawk 51
pern 18
Pharaoh's hen 46
pigeon hawk 59
red-footed falcon 58
red kite 21
roughleg 14
rough-legged buzzard 14
royal eagle 38
saker 53
sakeret 53
saker falcon 53
saker hawk 53
sea-eagle 31
serpent-eagle 30
short-winged hawks 5
spar hawk 7
sparrow hawk 7
sparrow hawk of Europe 7
spotted eagle 40
tawny eagle 39
true falcons 49

white falcon 55
white-tailed eagle 32

vulture 43

3) ALMANCA ENDEKS

Aar 36	großer Schreiadler 40
Aasgeier 46	Habicht 6, 10
Adler 36	Habichtsadler 35
Adlerbussard 15	Hühnerfalke 10
Adlergeier 47	Hühnerhabicht 10
Bartgeier 47	Jagdfalke 55
Baumfalke 60	Kahlkopfgeier 79
Bussard 12	Kaiseradler 38
Endenadler 41	Königsadler 37
Falke 50	Kornweihe 26
Falkenvögel 48	Kuttengeier 44
Finkenhabicht 7	Lämmergeier
Fischaar 62	Mauerfalke 56
Fischadler 62	Mäusebussard 13
Flußadler 61, 62	Mäusefalke 13
Flußfischadler 62	Meeradler 31
Gabelweihe 20	Merlinfalke 59
Gänsegeier 45	Milan 20
Geier 43	Mönchsgeier 44
Geieradler 47	Raubbussard 15
Geierfalke 55	Raubvögel 1
Geiern 42	Rauchfußbussard 14
Gerfalke 55	Rohrweihe 25
Gierfalke 55	Rötelfalke 57
Greifvögel 1	roter Milan 21
Grimmer 21	Rotmilan 21
grönländischer Jagdfalke 55	Rotfußfalke 58

Sacker 171	Steppenweihe 27
Sackerfalke 53	Stoßfalke 60
Schelladler 40	Stoßvögel 2
Schlangenadler 30	Sumpfwweihe 25
Schlangenbussard 30	Taubenfalke 59
Schmerl 59	Turmfalke 56
Schmutzgeier 46	Wanderfalke 51
Schneegeier 71	Weih 24
Schreiadler 41	Weihe 24
schwarzer Milan 22	Weißschwanzseeadler 32
Schwarzmilan 22	Wespenbussard 18
Seeadler 31	Wiesenweihe 28
Socker 171	Würgfalke 53
Sperber 7	Zwergadler 34
Steinadler 37	Zwergfalke 59
Steinfalke 59	
Steppenadler 38	

4) FRANSIZCA ENDEKS

aigle 36	busard 24
aigle botté 34	busard cendré 28
aigle criard 40	busard de Montagu 28
aigle de Bonelli 35	busard des roseaux 25
aigle imperial 38	busard harpaye 25
aigle pomarin 41	busard pâir 27
aigle à queue barrée 35	busard Saint-Martin 26
aigle royal 37	buse 12
autour des palombes 10	buse des steppes 13
balbuzard fluviatile 62	buse féroce 15
balbuzard pêcheur 62	buse pattue 14
bondrée apivore 18	buse variable 13

- circaète 30
 émouchet 7
 épervier 7
 épervier d'Europe 7
 falconidés 48
 faucon 50
 faucon crécerelle 56
 faucon crécerellette 57
 faucon cresselle 56
 faucon cresserellette 57
 faucon émerillon 59
 faucon hobereau 60
 faucon pèlerin 51
 faucon rochier 59
 faucon sacre 53
 fauconneau 192
 gerfaut 55
 griffon 45
 gupaète barbu 47
 gyps fauve 45
 haliaète 32
 jean-le-blanc 30
 lanier 54
 milan 20
 milan commun 21
 milan noir 22
 milan royal 21
 orfraie 32
 pèlerin 51
 pendions 61
 percnoptère stercoraire 46
 pygargue à queue blanche 32
 rapaces diurnes 1, 2
 sacre 53
 sacret 53
 vautour 43
 vautour fauve 45
 vautour moine 44
 vautours de l'ancien monde 42
 vulturidés 42

5) RUSÇA ENDEKS

(Kiril sırasına göre)

- altáyskiy kréçet 55
 amurskiy kóbçik 58
 balabán 53
 baloban 50, 53
 belogolóviy sip 45
 beloxvóst 32
 beloxvóstıy orél 32
 bérkut 37, 91
 belótnıy lun' 25
 bol'sóy krikun 40
 bol'sóy podórlık 40
 bol'sóy sarıç 13
 borodáç 47
 borodáç 47
 borodáç-yagnyatnik 47
 burıy grif 77

- gimalayskiy sip 80
 golubyátnik 59
 grif 43
 dérbnik 59
 jişçme ptitsı 1
 jişçnik 63
 zmeeyád 30
 zmeinıy orël 30
 kamçatskiy kréçet 55
 kamışóviy lun' 25
 karagúş 37
 kóbçik 58, 207
 konyúk 13
 kórşun 20
 krásniy krásniy kórşun 21
 kraçun 30
 kréçet 55
 krikun 40, 41
 kumáy 80
 kurgánnik 15
 laplandskiý kréçet 55
 lun' 24
 mály krikum 41
 mály podórlık 41
 mışelóv 13
 nastoyaşçiy sókol 51
 obıknóvénnıy kóbçik 58
 obıknóvénnıy osoéd 18
 obıknóvénnaya pustel'gá 56
 obıknóvénnıy stervyátnik 46
 orël 36
 orël-bérkut 37
 orël-kárlık 34
 orël-mogil'nik 38
 orël-yagnyátnik 47
 orlán 31
 orlán-beloxvóst 32
 osoéd 17
 perepelyátnik 7
 podórlık 40, 41
 polevoy lun' 26
 pustel'gá 50, 56
 pçeloéd 17
 sapsán 51
 sariç 12
 sibirskiý kréçet 55
 sip 45
 skopá 62
 snejniy grif 80
 sókol 50
 sokoline 48
 sredizemnomorskiy baloban 54
 stepnýy lun' 27
 stepnýy orël 39
 stepnýy sariç 15
 stervyátnik 46
 teterevyátnik 10
 turkestanskiy balaban 171
 çeglók 60
 çernıy grif 44
 çernıy kórşun 22
 çóglok 60
 yagnyátnik 47
 yástreb 6, 10
 yástreb-perepelyátnik 7
 yástreb-teterevyátnik 10

6) GREKOLÂTİNCE ENDEKS

- Accipiter* 6
Accipiter brevipes 9
Accipiter gentilis 10
Accipiter nisus 7
Accipitres 2
Accipitridae 4
Accipitriformes 1
Accipitrinae 5
Aegyptiinae 42
Aegyptius 43
Aegyptius monachus 44
Aquila 36
Aquila chrysaetos 37
Aquila clanga 40
Aquila fulva 37
Aquila heliaca 38
Aquila imperialis 38
Aquila melanaetus 87
Aquila mogilnik 38
Aquila nipalensis 39
Aquila pennata 34
Aquila pomarina 41
Aquila rapax 39
Aquila regia 37
Archibuteo lagopus 14
Astur nisus 7
Astur palumbarius 10
Buteo 12
Buteo buteo 13
Buteo lagopus 14
Buteo rufinus 15
Buteo vulgaris 13
Buteoninae 11
Catharacta skua 120
Cerchneis tinnunculus 56
Circaetus 29
Circaetus gallicus 30
Circinae 23
Circus 24
Circus aeruginosus 25
Circus cyaneus 26
Circus macrourus 27
Circus pygargus 28
Circus rufus 25
Circus spilonotus 26
Falco 50
Falco aesalon 59
Falco apivorus 18
Falco biarmicus 54
Falco cherrug 53
Falco columbarius 59
Falco columbarius aesalon 59
Falco communis 51
Falco eleonora 52
Falco gyrfalco 55
Falco lanarius 54
Falco milvus 21
Falco naumanni 57
Falco nisus 7
Falco peregrinator 153
Falco peregrinus 51
Falco regulus 59

- Falco rusticolus* 55
Falco rusticolus altaicus 55
Falco rusticolus candicans 55
Falco rusticolus grebnitzkii 55
Falco rusticolus intermedius 55
Falco rusticolus rusticolus 55
Falco sacer 54
Falco subbuteo 60
Falco tinnunculus 56
Falco vespertinus 58
Falcones 2
Falconidae 48
Falconiformes 1
Falconinae 49
Falconoidea 3
Gypaetus 43
Gypaetus barbatus 47
Gypofalconidae 48
Gyps 43
Gyps fulvus 45
Gyps fulvus fulvus 45
Gyps fulvus himalayensis 80
Gyps himalayensis 80
Gyps monachus 44
Haliaëtus 31
Haliaëtus albicilla 32
Hieraetus 33
Hieraetus fasciatus 35
Hieraetus pennatus 34
Hierofalco caudicans 55
Hierofalco gyrfalco 55
Lithofalco aesalon 59
Milvinae 19
Milvus 20
Milvus ater 22
Milvus iclinus 22
Milvus korschun 22
Milvus migrans 22
Milvus milvus 21
Milvus niger 22
Milvus regalis 21
Necrosyrtes monachus 44
Neophron 43
Neophron percnopterus 46
Nisus communis 7
Otogyps calvus 79
Pandion haliaëtus 62
Pandionidae 61
Pandioninae 61
Perninae 16
Pernis 17
Pernis apivorus 18
Sarcogyps calvus 79
Stercorarius parasiticus 120
Tinnunculus alaudarius 56
Vultur fulvus 45
Vultur monachus 44
Vulturidae 42

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Türkiye'de yaşayan alıcı kuşların boy sıralaması

30	<i>Falco naumanni</i> , kızıl kerkenez	56	<i>Milvus migrans</i> , kara çaylak
•	<i>Falco vespertinus</i> , kobez	51-61	<i>Buteo lagopus</i> , paçalı şahin
•	<i>Falco columbarius</i> , bozdoğan	51-66	<i>Buteo rufinus</i> , kızıl şahin
33	<i>Falco subbuteo</i> , delice	60	<i>Pandion haliaetus</i> , balık kartalı
34	<i>Falco tinnunculus</i> , kerkenez	61	<i>Milvus milvus</i> , kızıl çaylak
28-38	<i>Accipiter nisus</i> , atmaca	•	<i>Neophron percnopterus</i> , akbaba
33-38	<i>Accipiter brevipes</i> , av atmacası	63	<i>Aquila clanga</i> , büyük bağırğan kartal
38	<i>Falco eleonora</i> , ada doğanı	•	<i>Aquila pomarina</i> , küçük bağırğan kartal
40	<i>Circus pygargus</i> , çayır tuygunu	66	<i>Circaetus gallicus</i> , yılan kartalı
43	<i>Falco biarmicus</i> , çöl sunguru	66-74	<i>Hieraetus fasciatus</i> , yılcıl
44	<i>Falco peregrinus</i> , doğan (erkek: 38, dişi: 48)	70	<i>Aquila heliaca</i> , şah kartal
46	<i>Falco cherrug</i> , sungur (ulu doğan)	73	<i>Aquila rapax</i> , bozkır kartalı
•	<i>Circus macrourus</i> , bozkır tuygunu	75-88	<i>Aquila chrysaetos</i> , kaya kartalı
47	<i>Circus cyaneus</i> , gökçe tuygun	91	<i>Haliaetus albicilla</i> , ak kuyruklu deniz kartalı
46-53	<i>Hieraetus pennatus</i> , cüce kartal	101	<i>Gyps fulvus</i> , kızıl akbaba
52	<i>Circus aeruginosus</i> , saz tuygunu	103	<i>Aegypius monachus</i> , kara akbaba
48-61	<i>Accipiter gentilis</i> , çakır	•	<i>Gypaetus barbatus</i> , sakallı akbaba.
51-56	<i>Buteo buteo</i> , şahin		
51-58	<i>Pernis apivorus</i> , arı şahini		

BEŞİNCİ BÖLÜM

Türkiye'de yaşayan alıcı kuşların sesleri

biidj	<i>Gypaetus barbatus</i>	gjuüü-gjiüö	<i>Hieraetus fasciatus</i>
byüih büih	<i>Accipiter nisus</i>	glick	<i>Aquila chrysaëtos</i>
çe çe	<i>Falco naumanni</i>	gli gli gli	<i>Aegyptius monachus</i>
çe-çiçi-çiç- çii-çie-çi	<i>Milvus milvus</i>	gli gli glu	<i>Falco vespertinus</i>
çet çet	<i>Falco naumanni</i>	gliok	<i>Aquila chrysaëtos</i>
çip çip	<i>Pandion haliaetus</i>	gliüok	<i>Aquila chrysaëtos</i>
dliüleh	<i>Pernis apivorus</i>	glücük	<i>Aquila chrysaëtos</i>
dlüüoolüü	<i>Pernis apivorus</i>	gugugugu	<i>Circus macrourus</i>
ga ga	<i>Gyps fulvus</i>	gui gui	<i>Falco vespertinus</i>
gay gay	<i>Falco cherrug</i>	gye gye	<i>Falco subbuteo</i>
geei geei	<i>Falco peregrinus</i>	hiee hiee	<i>Buteo buteo</i>
gegegeg	<i>Gyps fulvus</i>	hiev	<i>Milvus migrans</i>
gegg	<i>Circus pygargus</i>	hiuu-hiiu	<i>Hieraetus fasciatus</i>
gek gek	<i>Falco cherrug</i>	hoodlüüüooh	<i>Pernis apivorus</i>
get get	<i>Falco subbuteo</i>	huijihrr	<i>Milvus migrans</i>
gi-ak gi-ak	<i>Accipiter gentilis</i>	hü hü	<i>Milvus migrans</i>
gieck	<i>Falco cherrug</i>	hühühiii	<i>Milvus migrans</i>
gie gie	<i>Falco vespertinus</i>	hüüüü	<i>Milvus migrans</i>
gi gi gi	<i>Circus cyaneus</i>	iik ki ki	<i>Falco columbarius</i>
gi-gi-gi-gi-gi- gi	<i>Neophron percnopterus</i>	jeck jeck	<i>Falco cherrug</i>
gik gik	(1) <i>Accipiter gentilis</i>	jik jik	<i>Circus pygargus</i>
	(2) <i>Circus cyaneus</i>	jik jek	<i>Circus pygargus</i>
giv giv	<i>Falco vespertinus</i>	juüi-juüi gi gi	<i>Hieraetus fasciatus</i>
		jüb	<i>Aquila pomarina</i>

jüb jüb jüb	<i>Aquila pomarina</i>	kyö-kyö	<i>Circaetus gallicus</i>
jüçk	<i>Aquila pomarina</i>	pe pe	<i>Falco columbarius</i>
karu krock krock	<i>Aquila heliaca</i>	pie-fiiyu	<i>Gypaetus barbatus</i>
kau kau	<i>Aquila rapax</i>	pi-i-ieeee	<i>Buteo lagopus</i>
kçi kçi	<i>Falco naumanni</i>	rarack	<i>Haliaetus albicilla</i>
ke ke	(1) <i>Circus aeruginosus</i> (2) <i>Falco columbarius</i>	rhe-rhe	<i>Aquila heliaca</i>
kekekeke	<i>Circus pygargus</i>	rick	<i>Haliaetus albicilla</i>
kii kiikiki	<i>Falco columbarius</i>	siehirr	<i>Circus macrourus</i>
kike kike	<i>Circus aeruginosus</i>	siehrr	<i>Circus macrourus</i>
ki-ki-ki	<i>Falco columbarius</i>	tjef-tjef	<i>Aquila heliaca</i>
ki ki ki	<i>Falco subbuteo</i>	vag vag	<i>Accipiter nisus</i>
kikikiki	<i>Falco tinnunculus</i>	veeg veeg	<i>Accipiter nisus</i>
kiok kiok	<i>Aquila rapax</i>	vhet	<i>Falco peregrinus</i>
ki-vik	<i>Accipiter brevipes</i>	vhit	<i>Falco peregrinus</i>
kli-kli-kli	<i>Aquila clanga</i>	vitvit	<i>Falco tinnunculus</i>
kliya	<i>Circus aeruginosus</i>	vi-vi-vü-ü-ü- üüü-üü	<i>Hieraetus pennatus</i>
klu krlü	<i>Falco vespertinus</i>	vi-vi-vü-yüg yüg	<i>Hieraetus pennatus</i>
ko ko	<i>Aegyptius monchus</i>	vrii	<i>Falco tinnunculus</i>
köck ök öck	<i>Falco eleonora</i>	vuit-vuit	<i>Milvus milvus</i>
kök ök ök	<i>Falco biarmicus</i>	wüüü vüüü	<i>Accipiter nisus</i>
krick	<i>Haliaetus albicilla</i>	yee yee	<i>Buteo buteo</i>
ku-ik ku-ik	<i>Accipiter brevipes</i>	yü-ok kü-yoa	<i>Circaetus gallicus</i>
kveye kveye	<i>Buteo buteo</i>	zirr	<i>Falco tinnunculus</i>
kvuik kvuik	<i>Accipiter brevipes</i>		

ALTINCI BÖLÜM

Osmanlı padişahlığında özel birimleri olan alıcı kuşlarla avcılık, günümüz Türkiye'sinde yalnızca "atmaca" ile yapılmaktadır. Karadeniz Bölgesi'nde göç duraklarında yakalanan atmacalar, avcılık eğitiminden geçirildikten sonra bilhassa bildiricin avında kullanılır. Önceleri yasak olan alıcı kuşlarla avcılık, 1987 ortalarında "Merkez Av Komisyonu" tarafından bazı şartlarla serbest bırakıldı.

Bizim atmacaya talim eden acılarımızı kışkandıracak bir biçimde Kırgız Türkleri, eskiden olduğu gibi -az da olsa- kartal (*Aquila chrysaetos*)'la kurt, tilki gibi iri avları avlıyor.⁹

Kırgız Türkçesinde alıcı kuş terimleri (KS)

ak cem: Suda bırakılan et (suda bırakılarak ıslatılan ettir ki avcı kuşları, semirmesin diye, bununla beslerler).

baldak: Av kuşlarıyla avlananların kolu altındaki destek.

booluu kuş: Şeritli, bağlı kuş.

botagarı: Avcı kuşun kösteğinin altındaki yumuşak sergi.

böktürmө: Atmacanın (yere yaklaştığı zamanki uçuşu).

böpü (böpө) Avcı kuşu çağırmaya mahsus ses.

böpülө-: (Böpө böpө diye seslenmek suretiyle) alıcı kuşu çağırarak.

cem çaç-: Yiyeceği kusmak (alıcı kuş hakkında).

çenggel: (Yırtıcı kuşun) ayağı, pençe, çengel.

çirga: Tuzaga veya oltaya konulan yem; karkuş için yem.

çirga tart-: Karkuşu çağırarak, yemi sürüklemek.

çolok boo: Alıcı kuş için kullanılan köstek, ayak bağı.

dulay: Alıcı kuşun ayaklarında kösteklerin yaptığı şiş

⁹ Bu konuda en taze bilgiyi Atlas gezgini M. Gülbiz kaydediyor: "Kamp yerindeki çobanlardan Issık-Kul civarında yaşayan bir "Aksakal"ın adresini almıştık. Orta Asya'da millî bir spor olan (en azından bir zamanlar öyle olan) kartalla avcılık, az sayıda kişi tarafından da olsa hâlâ bir gelenek olarak sürdürülüyor. Dönerken Aksakal'a uğrayıp onu kartallarıyla fotoğraflamak istiyorum (118. s); Çırpıktı Köyü'nde de, tanışmak ve fotoğrafını çekmek istediğimiz yaşlı "Aksakal"ı bulamıyoruz. Kartallarıyla dağa, kurt avına gittiğini söylüyorlar (119. s)." (M. Gülbiz, "Tanrı Dağları'nda Tekerlek İzleri", *ATLAS Aylık Gezi Dergisi*, 26. Sayı: Mayıs 1995).

ebelekte-: Yalnız kanatlarının uçlarını kımıldatarak, havada donakalmak (avcı üzerindeki çaylak yahut tarlakuşu hakkında).

kaguuçu: (Karakuşla kuş avlarken) koğalayıcı.

kilekte-: (karakuş hakk.) ötmek.

kol bala (uya bala): Daha yavru iken yuvadan alınmış olan kuş.

kolbor: Karakuşları avlamak için ağ, tuzak.

koyo: Küçük kürecikler şeklinde konmuş keçe parçasıdır (ki alıcı kuşlara mide temizlemek için verilir).

kudu-: Ok gibi aşağıya doğru atılmak (yırtıcı kuş hakkında) biyikten tömöngö kuduğan kıraanday: Kapıcı kuşun yukarıdan aşağıya atılması gibi.

kurk-kurk: Çaylak ve kuzgun sesini taklittir.

kutuş: Canlı ve dim-dik duruş (alıcı kuş hakkında).

muştuk (muşteker): Alıcı kuşu elden koyuverme.

münüşkör (münüşker): Doğancıbaşı (avcı kuşları çıkarma, onları talim etme ve onlarla avlanma mütehassısı).

münüşkörlük: münüşkör mesleği.

sayatçı: Alıcı kuşları avlıyan avcı (ağla avlar).

şanğsı-: ötmek (ilkbaharda karakuş hakkında).

şukşurul-: Kanatlarını kısararak aşağıya doğru atılmak (nitekim avına şiddetli atılan yırtıcı kuş böyle yapıyor).

taş koroo: Karakuş avlamak için tuzak.

tor bala: Ağla yakalanmış (avcı) kuş.

tuur: Alıcı kuşun oturduğu tünek.

ündö-: Çağırarak (başlıca, alıcı kuşu).

ündök: Çağırış (alıcı kuşu).

ündökkö kele elek kuş: Henüz çağırışa alışmayan. Çağırıştan anlamayan (alıcı kuş).

üpçün: Karakuşun ayaklarına giydirilen kılıf-eldiven.

YEDİNCİ BÖLÜM

Türkçe Sözlük'teki Alıcı kuş tanımları ve değerlendirme

TS-1988 Türkçe Sözlük, Yeni Baskı, Ankara, 1988

TS-1966 Türkçe Sözlük, Dördüncü Baskı, Ankara, 1966

RTS-1977 Resimli Türkçe Sözlük, Ankara, 1977

akbaba: (TS-1888, 33) Akbabagillerden, başı ve boynu çıplak olan, dağlık yerlerde yaşayan, leşle beslenen, çok yüksekten uçarak keskin gözleriyle çok uzakları görebilen, iri ve yırtıcı bir kuş (*Vultur monachus*).

§. *Vultur monachus*, artık arkaikleşmiş adlandırmadır; yeni adı *Aegyptus monachus*'tur. Vultur cins adı günümüzde *Cathartidae* adıyla ayrı bir familya oluşturan Yeni Dünya akbabalarından And Dağlarında yaşayan "kondor" için kullanılır. Ayrıca "akbaba" adını yalın olarak *monachus* türü için kullanmak doğru olmasa gerek.

akbaba: (TS-1966, 19) Başı ve boynu çıplak olan, dağlık yerlerde yaşayan, leşle geçinen, *Aegyptus monachus* ve *Gypaetus barbatus grandis* gibi türleri olan iri ve yırtıcı bir kuş. Akbaba çok yüksekten uçarak keskin gözleriyle çok uzakları görebilir.

§. *Gypaetus barbatus* gibi, başı ve boynu çıplak "olmayan" türler de vardır. Ayrıca alt tür (: *Gypaetus barbatus grandis*) verimi gereksizdir.

akbaba: (RTS-1977, 11) Omurgalı hayvanların kuşlar sınıfından başı ve boynu yer yer çıplak, dağlık yerlerde yaşayan, iyi uçan, leşle geçinen iri ve yırtıcı bir kuş.

§. Bir takson tanımlanırken bağlı olduğu en yakın takson belirtilmeli, diğer uzak taksonlar belirtilmemelidir. Yoksa üst taksonların hepsi peşpeşe gelip tanımı gereksiz yere uzatır. Bu yüzden "Omurgalı hayvanların kuşlar sınıfından" sözü fazlalıktır. Akbaba, cins adı olduğuna göre yakın taksonu familya beriltilseydi yeterdi.

akbabagiller: (TS-1988, 33) Gündüz yırtıcıları alt takımının, kanatları geniş ve büyük olan, iyi uçan büyük kuşları içine alan bir familyası.

§. "Gündüz yırtıcıları alt takımı", "gece yırtıcıları= baykuşlar" ayrı bir takım oluşturduğu için artık geçerli değildir. Bunlar takım düzeyinde, hatta kimilerine göre iki ayrı takım olarak (: *Falconiformes* ve *Accipitriformes*) sınıflandırılır.

ak doğan: (TS-1988, 34) Kartalgillerden bir doğan türü.

§. Tanım şöyle olabilirdi: Kartalgillerden, Kuzey bölgelerinde yaşayan beyaz renkli iri bir doğan türü (*Falco rusticolus*).

Veya "ak sungur"a gönderme yapılabilirdi.

ak kuş: (TS-1988, 38) Atmaca, yırtıcı bir kuş.

§. *Derleme Sözlüğü*'nde "akkuş / atmaca: Leşle geçinen büyük ve yırtıcı bir kuş, atmaca." olarak geçer ve *Türkçe Sözlük*'e de buradan aktarılmış. "Akmaca-atmaca" benzerliğini eğer *hapax legomenon* değilse, yine DS'deki delice için verilen "deldilekmacı" biçimiyle karşılaştırabiliriz. Karadeniz Bölgesi'nde tutup terbiye ettiğimiz, avlanması için bıldırcınlara attığımız atmaca (*A. nisus*) ne beyazdır ne de leş yer. Büyük değil, Türkiye'deki alıcı kuşların en küçüklerindedir: erkek 28 cm, dişi 38 cm. Evet atmacanın "beyaz" adını alan bir formu var ama albino olduğu için ender bulunur. DS'den aktarılan "ak kuş", akbaba (*Neophron percnopterus*)'yı tanımlıyor: 61 cm, leylek gibi beyaz ve leş yer. Ayrıca akbabanın kartala benzer bir türü (: *Gypaetus barbatus*) için YURTAN ve ANABRIT'te "karakuş" adı kullanılıyor.

alıcı kuş: (TS-1988, 51) *hlk.* atmaca: "Alıcı kuşun ömrü az olur".

alıcı kuş: (TS-1966, 28) avcı kuş.

§. Tek bir türü belirtmekten ziyade ortak ad olarak kullanılır. (Bk. 63. madde)

atmaca: (TS-1988, 104) Kartalgillerden, ava alıştırılabilen küçük bir yırtıcı kuş (*Accipiter nisus*).

§. Tanım doğrudur.

atmaca: (TS-166, 60) Doğan cinsinden, ava alıştırılabilen küçük bir yırtıcı kuş (*Accipiter nisus*); (RTS-1977, 44) Doğan cinsinden, ava alıştırılabilen küçük yırtıcı kuş.

§. Atmaca, doğan cinsinden değildir. Doğanın cinsi *Falco*, atmacanın ise *Accipiter*'dir. Bu ikisi o kadar farklıdır ki kimileri iki ayrı takımında sınıflandırır.

av kuşu: (TS-1988, 105) avlanılan kuş; (TS-1966, 60) avlanılan kuş.

§. Tanım, avdaki hedefi (: ördek, keklik, sülün vb.) belirtir. Bu birinci anlamıdır. Bir de ikinci anlamı vardır: Avdaki avlayan kuşu (: atmaca, doğan, şahin, sungur vb.) belirtir. (Bk. 64. madde)

balaban: (TS-1988, 135) Atmaca veya doğan gibi yırtıcı bir kuş: "Yavru balaban bakışlı." -Karcaoğlan

§. Tanım, tanımlayıcı olmasa da doğrudur. (Bk. 176. madde)

balık kartalı: (TS-1988, 137) Kartalgillerden, su kıyılarında yaşayan, balıkla beslenen, beyaz, kahverengi çizgili, yırtıcı kuş (*Pandion hillaetus*).

§. Tanım doğrudur.

baysungur: (TS-1988, 160), (TS-1966, 91) Şahin cinsinden, yırtıcı bir kuş.

§. "Bay sungur" biçiminde ayrı yazılmalıydı. Şahin, *Buteo* cinsinin Türkçesidir. Sungurlar, doğan (*Falco*) cinsinin iri türleridir. Kesin olamamakla birlikte benim tahiminim "bay sungur"un *Falco cherrug* ile aynı kuş olduğudur. Kırgız Türkçesi'ndeki "bay çegir"e dikkat!

boz doğan: (TS-1988, 160) Bir doğan türü (*Falco aesalon*).

bozdoğan: (TS-1966, 118) Doğan kuşunun bir türü.

§. Tanım doğrudur. Yalnız *Falco aesalon*'un yeni geçerli bilim adı *Falco columbarius*'tur.

çakır (Bu üç sözlükte çakır doğan'a gönderme yapılmış).

§. Çakırlar, doğan (*Falco*) cinsinden değil, atmaca (*Accipiter*) cinsinin iri türlerini belirtir. Bu yüzden "çakır doğan"ın "çakır"a gönderme yapılması uygun olurdu. Böylece türemeler kısılabilirdi: Madagaskar çakırı, Hens çakırı, Avustralya çakırı, Fiji çakırı, çizgili çakır vb.

çakır doğan: (TS-1988, 270) Yırtıcı kuşlardan bir doğan çeşidi, toğrul (*Accipiter gentilis*).; (TS-1966, 147) Yırtıcı kuşlardan bir doğan çeşidi; (RTS-1977, 111) Yırtıcı kuşlardan bir doğan türü, toğrul.

§. çeşit, kültür bitkilerinde kullanılan sistematik dışı bir birimdir: Buğday çeşidi, gül çeşitleri vb. Kültür hayvanlarında ise "ırk" kullanılır: Tavuk ırkları, bir sığır ırkı, kanarya ırkı, muhabbet kuşu ırkları vb. Henüz yırtıcı kuşların hiçbirisi evcilleştirilip kültüre alınmadığı için yırtıcı kuş tanımlarında "çeşit"e daha doğrusu "ırk"a yer yortur. Terim dışı genel kullanımda "çeşit, tür, cins" birbirinin yerini tutabilir ama bitki ve hayvan bilimlerinde bunlar sınırları belirli taksonomik birimlerdir; birbirinin yerini tutmaz, tutamaz. Eğer zorlanırsa sistem virüs kapmış bilgisayar gibi karış kuruş olur.

çavlı: (TS-1988, 284), (TS-1966, 154) Henüz ava alıştırmamış doğan yavrusu.

§. Tanım doğrudur.

çaylak: (TS-1988, 286), (TS-1966, 155) Yırtıcılardan, uzun kanatlı, çengel gagalı, küçük kuşları ve fare gibi zararlı hayvanları avlayan, tavuk büyüklüğünde bir kuş (*Milvus migrans*).

çaylak: (RTS-1977, 119) Yırtıcılardan, uzun kanatlı, çengel gagalı, küçük gagalı, küçük kuşları ve fare gibi zararlı hayvanları avlayan bir kuş.

§. Çaylak, *Milvus* cinsinden alıcı kuşların ortak adıdır. Yalın hâlde *Milvus migrans* değildir. Çaylağı belirleyen en önemli özellik tanımlarda atlanmış. Yırtıcıların hepsi çengel gagalıdır ama kuyruğu çatal olan yalnızca çaylaklardır. Ayrıca akbabalar gibi leş de yerler.

delice: (TS-1988, 349) hlk. Atmaca, şahin.

§. Delice (*Falco subbuteo*), doğan cinsinin ufak bir türüdür. Atmaca veya şahinle bir ilgisi yoktur. Halk dilinde olduğu kadar yazı dilinde de yaygındır.

deniz tavşancılı: (TS-1988, 357) Balık kartalı.

§. Gönderme doğrudur.

doğan: (TS-1988, 389) Kartalgillerden, küçük kuş, fare vb. ile beslenen ve alıştırılarak kuş avında kullanılan yırtıcı bir kuş (*Falco*).

§. Tanım doğrudur.

doğan: (TS-1966, 208) Yırtıcılardan, küçük kuşlarla beslenen ve alıştırılarak kuş avında kullanılan bir kuş sınıfı. Bunun, çakır doğan, ak doğan, ala doğan, boz doğan gibi türleri vardır (*Falco*).; (RTS-1977, 166) Yırtıcılardan, küçük kuşlarla beslenen, alıştırılarak kuş avında kullanılan bir kuş sınıfı, şahin. Bunun çakır doğan, ak doğan, ala doğan, boz doğan gibi türleri vardır.

§. Doğan, geniş anlamda *Falco* cinsidir. Dar anlamda ise *Falco peregrinus* türüdür. Doğan sınıfı diye bir sınıf yoktur, kuşlar sınıfı vardır. Ayrıca doğan ile şahin sinonim değildir.

esperi: (TS-1988, 468) Ava alıştırılmayan bir cins doğan; (TS-1966, 247) Ava alıştırılmayan bir cins doğan (*Falco subbuteo*).

§. Alıştırılmayan değil alıştırılmayan olmalı. Esperi ve türevlerinin delice (*Falco subbuteo*) olduğu kesin değildir. "Ava alıştırıl(a)mayan" tanımı *Falco subbuteo*'yu tanımlıyor ama, *Tarama Sözlüğü*'ndeki "ispir: Şahinden sonra avcı kuşların en güçlüsü ve değerlisi" açıklaması kesinlikle *Falco subbuteo*'yu belirtmez.

karakuş: (TS-1988, 793) Kartal türünden karakuşlara verilen ad; (TS-1966, 407) Kartalın bir türü.

§. Bk. 88. madde.

kartal: (TS-1988, 805) Kartalgillerden, genel olarak kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, iri bir yırtıcı kuş (*Aquila*).; (TS-1966, 413) Yırtıcılardan, genel olarak kızıl siyah tüylü, aşağı yukarı hindi büyüklüğünde, çok kuvvetli bir kuş. Kartal, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kurar ve küçük kuşlar veya kuzu ve oğlak gibi hayvanlarla beslenir (*Aquila*); (RTS-1977, 315) Yırtıcı kuşların en büyüklerinden genel olarak kızıl siyah tüylü, çok güçlü bir kuş.

§. Yırtıcı kuşlar arasında büyüklük sıralamasında akbabalardan sonra ikinci gelen kartallar, *Aquila* cinsinden kuşların ortak adıdır. Yüksek dağ ve kayalıklarda olan kaya kartalı (*Aquila chrysaetos*)'dır ve avları da iridir: Tilki, tavşan vb. Diğer

kartal türlerimiz ormanlarda, tepelerde yaşar ve avları daha ufaktır. Tanımlar "yaygın kanaate" uygundur.

kartalgiller: (TS-1988, 805) Omurgalı hayvanlardan kuşlar sınıfının, kartallar takımının gündüz yırtıcıları alt takımına giren büyük bir familyası.

§. Tanım, eski sistematığe göre doğrudur. Günümüzde kimi kuş bilimciler bu familyayı üç ayrı familya olarak sınıflandırır: *Accipitridae* (: kartal, atmaca, çakır, çaylak, şahin, akbaba, tuygun), *Pandionidae* (: balık kartalı), *Falconidae* (: doğan, delice, kerkenez, sungur, kobez).

kartallar: (TS-1988, 806) Omurgalı hayvanlardan kuşlar sınıfının karinalılar bölümüne giren bir takım.

§. Dolambaçlı da olsa tanım doğru fakat eksiktir. Bağlı olan familyalar da verilebilirdi.

kerkenez: (TS-1988, 840) Kartalgillerden, leşle beslenen, 35 cm uzunluğunda, kızılımsı tüyleri olan bir kuş (*Falco tinnunculus*).

§. "35 cm uzunluğunda, kızılımsı tüyleri olan" kerkenez (*Falco tinnunculus*)'dir. "Leşle beslenen" ise akbaba anlamındaki kerkez (*Neophron percnopterus*)'dir.

kerkenez: (TS-1966, 428) Yırtıcı kuşlardan, leşle beslenen, atmacadan ufak bir kuş (*Neophron percnopterus*).; (RTS-1977, 329) Yırtıcı kuşlardan, leşle beslenen, atmacadan ufak bir kuş.

§. "Atmacadan ufak" olan kerkenez (*Falco tinnunculus*)'dir. "Leşle beslenen" ise kerkez (*Neophron percnopterus*)'dir (Bk. 66. ve 159. madde)

laçın: (TS-1988, 953) Bir tür şahin, doğan.

§. Şapkayı "laçın" biçiminde ince söylenene koymak uygun olurdu. "laçın" ise kalın söylenir. Lala'nın nasıl şapkası yoksa bunun da olmamalıydı. Ayrıca doğan ile şahin sinonim değildir.

ötleği: (TS-1988, 1144) hlk. Bir cins kartal; (TS-1966, 576) Bir cins kartal (*Gypaetus barbatus*).

§. "Bir cins" yerine "bir tür" yazılmalıydı.

sardoğan: (TS-1988, 1259) Sarı renkli bir tür doğan.

§. "sar doğan" biçiminde ayrı yazılmalıydı. Sar (152. madde) ile aynı olsa gerek. "Sarı doğan" ise bir halk etimolojisidir.

sardoğan: (TS-1966, 626) Bir cins doğan.

§. "Bir tür doğan" denmeliydi.

sungur: (TS-1988, 1348) Doğana benzeyen, yırtıcı, avcı kuş.

delice: (TS-1988, 349) hlk. Atmaca, şahin.

§. Delice (*Falco subbuteo*), doğan cinsinin ufak bir türüdür. Atmaca veya şahinle bir ilgisi yoktur. Halk dilinde olduğu kadar yazı dilinde de yaygındır.

deniz tavşancılı: (TS-1988, 357) Balık kartalı.

§. Gönderme doğrudur.

doğan: (TS-1988, 389) Kartalgillerden, küçük kuş, fare vb. ile beslenen ve alıştırılarak kuş avında kullanılan yırtıcı bir kuş (*Falco*).

§. Tanım doğrudur.

doğan: (TS-1966, 208) Yırtıcılardan, küçük kuşlarla beslenen ve alıştırılarak kuş avında kullanılan bir kuş sınıfı. Bunun, çakır doğan, ak doğan, ala doğan, boz doğan gibi türleri vardır (*Falco*).; (RTS-1977, 166) Yırtıcılardan, küçük kuşlarla beslenen, alıştırılarak kuş avında kullanılan bir kuş sınıfı, şahin. Bunun çakır doğan, ak doğan, ala doğan, boz doğan gibi türleri vardır.

§. Doğan, geniş anlamda *Falco* cinsidir. Dar anlamda ise *Falco peregrinus* türüdür. Doğan sınıfı diye bir sınıf yoktur, kuşlar sınıfı vardır. Ayrıca doğan ile şahin sinonim değildir.

esperi: (TS-1988, 468) Ava alıştırılmayan bir cins doğan; (TS-1966, 247) Ava alıştırılmayan bir cins doğan (*Falco subbuteo*).

§. Alıştırılmayan değil alıştırılmayan olmalı. Esperi ve türevlerinin delice (*Falco subbuteo*) olduğu kesin değildir. "Ava alıştırıl(a)mayan" tanımı *Falco subbuteo*'yu tanımlıyor ama, *Tarama Sözlüğü*'ndeki "ispir: Şahinden sonra avcı kuşların en güçlüsü ve değerlisi" açıklaması kesinlikle *Falco subbuteo*'yu belirtmez.

karakuş: (TS-1988, 793) Kartal türünden karakuşlara verilen ad; (TS-1966, 407) Kartalın bir türü.

§. Bk. 88. madde.

kartal: (TS-1988, 805) Kartalgillerden, genel olarak kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, iri bir yırtıcı kuş (*Aquila*).; (TS-1966, 413) Yırtıcılardan, genel olarak kızıl siyah tüylü, aşağı yukarı hindi büyüklüğünde, çok kuvvetli bir kuş. Kartal, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kurar ve küçük kuşlar veya kuzu ve oğlak gibi hayvanlarla beslenir (*Aquila*); (RTS-1977, 315) Yırtıcı kuşların en büyüklerinden genel olarak kızıl siyah tüylü, çok güçlü bir kuş.

§. Yırtıcı kuşlar arasında büyüklük sıralamasında akbabalardan sonra ikinci gelen kartallar, *Aquila* cinsinden kuşların ortak adıdır. Yüksek dağ ve kayalıklarda olan kaya kartalı (*Aquila chrysaetos*)'dır ve avları da iridir: Tilki, tavşan vb. Diğer

kartal türlerimiz ormanlarda, tepelerde yaşar ve avları daha ufaktır. Tanımlar "yaygın kanaate" uygundur.

kartalgiller: (TS-1988, 805) Omurgalı hayvanlardan kuşlar sınıfının, kartallar takımının gündüz yırtıcıları alt takımına giren büyük bir familyası.

§. Tanım, eski sistematığe göre doğrudur. Günümüzde kimi kuş bilimciler bu familyayı üç ayrı familya olarak sınıflandırır: *Accipitridae* (: kartal, atmaca, çakır, çaylak, şahin, akbaba, tuygun), *Pandionidae* (: balık kartalı), *Falconidae* (: doğan, delice, kerkenez, sungur, kobez).

kartallar: (TS-1988, 806) Omurgalı hayvanlardan kuşlar sınıfının karinalılar bölümüne giren bir takım.

§. Dolambaçlı da olsa tanım doğru fakat eksiktir. Bağlı olan familyalar da verilebilirdi.

kerkenez: (TS-1988, 840) Kartalgillerden, leşle beslenen, 35 cm uzunluğunda, kızılımsı tüyleri olan bir kuş (*Falco tinnunculus*).

§. "35 cm uzunluğunda, kızılımsı tüyleri olan" kerkenez (*Falco tinnunculus*)'dir. "Leşle beslenen" ise akbaba anlamındaki kerkez (*Neophron percnopterus*)'dir.

kerkenez: (TS-1966, 428) Yırtıcı kuşlardan, leşle beslenen, atmacadan ufak bir kuş (*Neophron percnopterus*).; (RTS-1977, 329) Yırtıcı kuşlardan, leşle beslenen, atmacadan ufak bir kuş.

§. "Atmacadan ufak" olan kerkenez (*Falco tinnunculus*)'dir. "Leşle beslenen" ise kerkez (*Neophron percnopterus*)'dir (Bk. 66. ve 159. madde)

lâçın: (TS-1988, 953) Bir tür şahin, doğan.

§. Şapkayı "lâçın" biçiminde ince söylenene koymak uygun olurdu. "lâçın" ise kalın söylenir. Lala'nın nasıl şapkası yoksa bunun da olmamalıydı. Ayrıca doğan ile şahin sinonim değildir.

ötleği: (TS-1988, 1144) hlk. Bir cins kartal; (TS-1966, 576) Bir cins kartal (*Gypaetus barbatus*).

§. "Bir cins" yerine "bir tür" yazılmalıydı.

sardoğan: (TS-1988, 1259) Sarı renkli bir tür doğan.

§. "sar doğan" biçiminde ayrı yazılmalıydı. Sar (152. madde) ile aynı olsa gerek. "Sarı doğan" ise bir halk etimolojisidir.

sardoğan: (TS-1966, 626) Bir cins doğan.

§. "Bir tür doğan" denmeliydi.

sungur: (TS-1988, 1348) Doğana benzeyen, yırtıcı, avcı kuş.

sungur: (TS-1966, 663) Ak doğan.

§. Bk. 171. madde.

şahbaz: (TS-1988, 1366) İri bir tür ak doğan; (TS-1966, 671) İri bir cins akdoğan.

§. Ak doğan'ın kendisi doğan cinsinin iri bir türüdür. (Bk. 223. madde)

şahin: (TS-1988, 1366) Kartalgillerden, 50-55 cm uzunluğunda, Avrupa ve Asya'nın ormanlık ve çalılık yerlerinde yaşayan yırtıcı bir kuş (*Buteo buteo*).

§. Tanım mükemmel.

şahin: (TS-1966, 671); (RTS-1977, 531) Doğan.

§. Geniş anlamda şahin, *Buteo* cinsini belirtir, dar anlamda ise *Buteo buteo* türüdür. Doğanlar, *Falco* cinsidir. Şahin ile doğan arasındaki ayrımı kuş bilimciler çoktan kavrayıp kabul etmişken dilcilerin de bunu kabullenmesi gerekirdi. Ansiklopedilerimiz bu ayrımı yaparken niye sözlüklerimizin çoğu ikisini sinonim sayıyor. Şahin, Farsça çıkımlı olabilir, fark etmez. Yaygın olarak Türkçede kullanıyorsak, çıkımı ne olursa olsun Türkçedir. Gönül isterdi ki "şahin" in Türkçe bir karşılığı olsun da onu kullanalım. Yırtıcı kuş adlarının tamamına yakını Türkçedir. Buna özellikle dikkat edilmeli. Kesinlikle şahinin Türkçe karşılığı olmalı, ama hangisi? Şahin ile doğan'ı sinonim sayanlara, *Tarama Sözlüğü*'ndeki "şayin doğan: şahin" ilgi çekici gelmiyor mu?

tavşancıl: (TS-1988, 1431) Çoğu tavşan avlamakla beslenen kartal, akbaba gibi yırtıcı kuşlara verilen ad.; (RTS-1977, 553) Genellikle tavşan avlamakla beslenen kartal, akbaba gibi yırtıcı kuşlara verilen ad.

§. Akbabaların ana besini leştir. Leş olmadığı zaman ancak böcek, kertenkele, kaplumbağa vb. avlarlar. Tavşan avlamak akbaba için mümkün değil.

tavşancıl (TS-1966, 699) Çoğu tavşan avlamakla geçinen bir cins kartal.

§. "Bir cins" yerine "bir tür" olmalıydı. (Bk. 120. madde)

toğrul: (TS-1988, 1479), (TS-1966, 719), (RTS-1977, 569) çakır doğan.

§. Bk. 198. madde

uşakkapan: (TS-1988, 1519) *hlk*. Bebekleri kaldırdığı söylenen bir cins akbaba; (TS-1966, 738) Bebekleri kaldırdığı söylenen bir cins akbaba.

§. "Bir cins" yerine "bir tür" yazılmalıydı. (Bk. 181. madde)

yırtıcılar: (TS-1988, 1633) Örnek hayvanı kartal ve baykuş olan, pençeli, eğri gagalı et obur kuşlar takımı.

§. Çok eski sınıflandırmaya göre böyleydi. Fakat günümüzde kartallar "*Falconiformes / Accipitriformes*" takımında, baykuşlar ise "*Strigiformes*" takımında sınıflandırılır.